

ŞİİRLİ KÜLTÜR DERGİSİ

Sayı 32

Adil Başoğlu

Ayşe Özgür Aydoğan

Aytekin Karaçoban

Bahtiyar Kaymak

Bedriye Korkankorkmaz

Ersin Engin

Filiz Kalkışım Çolak

Gülsüm Işıldar

Halit Payza

Hasan Efe

Hasan İldız

Hülya Deniz Ünal

Kaplan

M. Barış Gümüüşbaş

M. Güner Demiray

M. Özgür Mutlu

Mehmet Rayman

Mehmet Şirin Aydemir

Melih Elhan

Mesut Kara

Metin Dikeç

Mustafa Seyfi

Onur Sakarya

Ümit Yıldırım

Salim Çetin

Sencer Başat

Sevgi Erol Öçal

Volkan Hacıoğlu

Yusuf Ferhat

IDEA'23; İzmir, Çanakkale, Balıkesir ve Muğla'da 18 sanatçının / kültür yöneticisinin katılımıyla 9-12 Eylül 2023 tarihleri arasında gerçekleşen 8 performanstan, 5 söyleşiden, 3 atölyeden ve 2 sergiden oluşan bir program. Kültür yöneticilerinin, kent plancılarının, agrokültür uzmanlarının, somut olmayan kırsal bellek ve miras üzerine çalışan akademisyenlerin, tasarımcıların, küratörlerin, bağımsız yayıncıların, güncel sanatçıların, görsel sanatçıların ve müzik prodüktörlerinin ortaklaşa belirlediği ilkeler doğrultusunda eko-poetik dile sahip, esnek ve taşınabilir bir formata dayanan, doğaya minimum müdahaleyle mekâna özgü etkinlikler barındıran, yerelde yaşayanları ve kırsalda süregiden geleneksel pratikleri içeriğin parçası kılan bir model öneren etkinlik, sanatçılarla izleyiciyi dört gün boyunca ortak üretime teşvik eden bir ortamda hayata geçirildi.

IDEA '23 ÇAMTEPE PROGRAMI

Fotoğraf: Sarp Keskiner

2022 yılında ArtsMap Mikro Destek Programı'nın "Doğayla Bir" teması kapsamında, Bone Union Records ortaklığında ve Kronovox Archives[1] paydaşlığıyla IDEA '22 başlığı altında İzmir'de düzenlediğimiz bir dizi arama toplantısından yola çıkarak şekillendirdiğimiz IDEA '23 programını 8 Eylül'de Açık Stüdyo[2] küratörlüğünde Küçükkuyu, Çanakkale'de gerçekleştirilen "Taşlı Köprüde Yayalar" performansını takiben, 9-12 Eylül tarihlerinde Çamtepe Ekolojik Yaşam Merkezi'nde başarıyla hayata geçirdik.

CultureCIVIC[3] "Yerel Projeler" hibe programından aldığımız destekle sahaya taşıdığımız programı, 2022-23 döneminde İzmir, Balıkesir ve Çanakkale'de düzenlediğimiz altı arama toplantısından elde ettiğimiz sonuçların ışığında şekillendirdik. Bu toplantılarda ortaya sorduğumuz, yanıt aradığımız soruları şöyle sıralayabiliriz:

TASARIM VE SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

- Yavaşlıktan ne anlıyoruz? Sakin bir etkinlik programı kurmak, ne kadar mümkün?
- Tasarım perspektifinden bakacak olursak, etkinlik alanını ekoloji dostu doğal malzemeleri kullanarak kurgulamak ne kadar mümkün?
- Etkinlik programının tasarımı, uygulaması ve sonrasında eko-sürdürülebilirliği nasıl sağlayabiliriz? Ekolojik perspektifle hayata geçirilecek bir etkinlik programı takas ekonomisiyle nasıl ilişkilenebilir?

Avrupa Birliği tarafından
finanse edilmektedir

CultureCIVIC

Kültür Sanat
Destek Programı

BİRLİK

- Sakin bir program, birlikte öğrenmeye nasıl alan açabilir? Performatif etkinliklerde izleyicinin içeriğe saklı detayları görmesini nasıl sağlayabiliriz?
- Merkezde faaliyet göstermekle beraber yüzünü çoktan kırsal çevirmiş, ekolojik duyarlılığa sahip bağımsız girişimlerle kolektifler, etkinlik programı sırasında oluşacak karşılaşmalar üzerinden yeni bir dayanışma ağı kurabilir mi? Bu ağ Ege'nin kuzeyinden güneyine akacak şekilde, kalıcı olarak örgütlenebilir mi?
- İzleyiciyle katılımcıları aynı sofrada buluşturmak nasıl mümkün olabilir? Mutfağa dair emek alanları nasıl kolektifleştirilebilir?

GEZGİN ve GEÇİCİ KUTLAMALAR ÖRGÜTLEMEK / GEÇİCİ OTONOM BÖLGELER İNŞA ETMEK

- IDEA, geleceğe bakarak kendine özgü bir eko-poetik dili nasıl kurabilir? Bu dilin taşıyıcı unsurları neler olabilir?
- Yer doğanın içiyse, mekâna özgü etkinlik tasarımından ne anlıyoruz ve doğa, insana ait bu tasarım tahayyülünün neresinde duruyor?
- Eko-poetik yaklaşım, etkinlik programının gerçekleşeceği bölgedeki somut olmayan kültürel mirasın sanatla işlenmesine, görünürlük kazanmasına nasıl katkı sağlayabilir? Festivalin gerçekleşeceği bölgedeki toplumlara ait anlatılar nasıl kurgulanabilir ve işlenebilir? Festival yerelde yaşayanları nasıl içine katabilir? Kırsalda süregiden geleneksel pratiklerle kutlamaları etkinlik programının doğal parçası kılmak için neler yapılabilir?

Art Alan

Etkinliğin fikri temeli, 2019 yılından bu yana Marmaris, Datça (Muğla); Urla, Bergama, Dikili, Karaburun (İzmir) ve Küçükkuşu'da (Çanakkale) temasta olduğumuz ekoloji aktivistleri, etkinlik

tasarımcıları ile Türkiye'nin çağdaş dans hafızasında derin iz bırakmış Assos Gösteri Sanatları Festivali (AGSF 1995-99) düzenleyicileriyle yaptığımız mülakatlara dayanıyor. Bu bağlamda IDEA 23'ün kendini 2000'lerin başından bu yana havzada biriken agro-kültürel deneyimden faydalanarak inşa ettiğini, esnek ve taşınabilir bir organizasyon modeli geliştirmeyi amaçladığını söyleyebiliriz.

Etkinliğe ev sahipliği yapan bölgede yaşayanların verili ekolojik değerlerin korunmasına, sahip çıkılmasına dair verdiği toplumsal mücadelenin geçmişi, sivil toplum hareketleri bağlamında 2000'li yılların başlarına kadar gidiyor. Bu mücadelenin canlı tuttuğu idealler ile Assos Athena Festivali ve Ekofest deneyimleri, IDEA kontekstinin üzerine oturduğu yerel belleğin katmanlarını teşkil ediyor. CazKedisi, buradan hareketle çoğulcu, ortak akla dayanan, kitleselliğiyle doğayı ezmeyen, iştirakçilerle katılımcıların karşılıklı öğrenmesine olanak tanıyan, kâr amacı gütmeyen, sürdürülebilir bir "deneyim alanı" geliştirmeyi hedefliyor.

Duruş

Türkiye'deki etkinlik tasarımcıları, kârı maksimize ederken tüketimi yüceltmeye dayanan fakat geriye minimum deneyim bırakan, kolektivizmden uzak, kitlesel ve maksimalist modelleri tercih ediyor. IDEA '23 programı ise ekolojik duyarlılığı, mekânsal çeşitliliği, imeceyle uygulamayı, anlık karşılaşmalara dayanan birliktelikleri kutlamayı, kendi kendine yeterliliği ve buna bağlı olarak, organizasyonel dayanıklılığı öne koyuyor. Dolayısıyla yaratmak istediğimiz zihinsel değişim bağlamında iştirakçilere, izleyiciye ve sanatçılara başka bir "festival" in mümkün olabileceğini göstermeyi, deneyimletmeyi amaçlıyoruz.

IDEA '23 ÇAMTEPE PROGRAMI

İştirakçiler

İzmir'den Açık Stüdyo[4], KARANTİNA kolektifi[5], Kendine Ait Bir Oda inisiyatifi[6] ile Kronovox Archives[7]; Çanakkale'den Nedircik Yayınları[8] ve Bir Tohum Vakfı[9]; Hollanda'dan Bone Union Records[10], IDEA '23 programının iştirakçileri arasında yer alıyor.

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

Nasıl bir değişim hedefliyoruz?

IDEA '22 programı süresince düzenlediğimiz arama toplantılarında ağırladığımız kültür yöneticilerinin, kent plancılarının, onarıcı tarım ve agro-kültür uzmanlarının, somut olmayan kırsal bellek ve miras üzerine çalışan akademisyenlerin, tasarımcıların, küratörlerin, bağımsız yayıncıların, güncel sanatçıların ve müzik yapımcılarının ortaklaşa belirlediği ideal ilkeler doğrultusunda CazKedisi olarak:

- 1) Dayanıklılık adına esnekliğini koruyan, dolayısıyla her edisyonunda verili koşullara göre daralabilen veya genişleyebilen, taşınabilir bir formata sahip,
- 3) Mekâna özgü etkinlik tasarımına öncelik veren,
- 4) Yerelde yaşayanları ve kırsalda süregiden geleneksel pratikleri içeriğin parçası kılan,
- 5) Doğada mümkün olduğunca az ayak izi bırakacak, bu bakışla alanda sınırlı sayıda izleyiciyi ağırlayan,
- 6) Takas ekonomisiyle ilişkilenenin yolunu arayan,
- 7) Ekolojik duyarlılığa sahip bağımsız girişimlerle kolektifleri kültür sanat zemininde buluşturan alternatif bir etkinlik modeli yaratmayı hedefliyoruz.

Kitlesellikten uzak, doğayla iç içe duran ama ekolojik ayak izini minimumda tutmayı gözetken, performatif bağlamda izleyicinin mekân ve zamanın parçası olmasına imkân tanıyan, sofrasını çıkagelen herkese açık tutan, sakin akışlı bir etkinlik modelinin ne kadar mümkün olduğunu tartışmaya açmak bakımından, bir nevi “laboratuvar çalışması” işlevi kazanan programın benzer çalışmalara esin verecek, önemli çıktılar ürettiğini değerlendiriyoruz. Buradan hareketle İzmir, İstanbul, Çanakkale ve Balıkesir’den 19 sanatçının, kültür yöneticisini ağırladığımız, 8 performans, 2 forum, 5 söyleşi, 3 atölye, 2 kısa erimli sergi ve 8 açık sofra buluşmasını içeren, sanatçı – izleyici arasındaki hiyerarşi bariyerini yıkmayı başaran, toplamda 180 izleyiciyi ağırlayan pilot uygulamanın bize çok şey öğrettiğine inanıyoruz.

cazkedisi.com.tr

@cazkedisidergi

instagram.com/camtepeyasammerkezi

culture-civic.org

[1] <https://soundcloud.com/kronovox-archives>

[2] acikstudio.com

[3] culture-civic.org

[4] acikstudio.com

[5] karantinamekan.com

[6] kendineaitbiroda.org

[7] soundcloud.com/kronovoxarchives

[8] nedircikler.com

[9] birtohum.org

[10] <https://www.blackandtanrecords.nl/sub-labels-3/bone-union-records/>

IDEA '23 ÇAMTEPE PROGRAMI

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

9-12 Eylül 2023

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

8 Eylül 2023
Cuma Programı
(Kuşçukuyu Merkez)
Öce Pazarı

19:30 Taşlı Köprüde Yayılar / Performans
Metehan Kaya, Yazı Ece Koz,
Sarp Keskiner, Şafak Ersözlu

9-15 Eylül 2023
Cumartesi Programı
(Çamtepe Ekolojik Yaşam Merkezi)

Pakt / Yerleştirme - Sergi
Sultan Gökdemir, Talha Demiral

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

9 Eylül 2023
Cumartesi Programı

13:00 Açık Sofra / Tanışma ve İlanman
14:00 Hıp Tuturum Dilimi / Öykü
M. Özgür Mutlu
14:30 Öykü Ağacı / Yerleştirme
16:00 Çizme Zeytin / Şiir Performans
Halim Yazıcı
17:00 Kültürel Ekotonlar / Söyleşi
Mert Yavaşca, Gökçe Süvari,
Berga Kantürk, Esra Olgay
18:30 Kendine Ait Bir "Kaban" / Performans
Yazı Ece Koz
20:30 Açık Sofra / Buluşma
21:00 What Now So Far / Performans
Sarp Keskiner, Metehan Kaya,
Şafak Ersözlu, Fatih Gençkal

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

10 Eylül 2023
Pazar Programı

13:00 Açık Sofra / Buluşma
15:00 Öykü Ağacı / Yerleştirme
15:30 Çamtepe Haikulları Vol 2 / Atolye
Güneşin Oya Aydemir
16:30 Paradigmalarından Onarım / Söyleşi
Güneşin Oya Aydemir, Ece Yakupoğlu
17:00 Kendine Ait Bir Değirmen:
Yuvarlak / Atolye
Güneşin Oya Aydemir, Esra Olgay
20:30 Açık Sofra / Buluşma
21:00 Tahterevalli / Performans
Bora Çeliker, Barış Ertürk

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

11 Eylül 2023
Pazartesi Programı

13:00 Açık Sofra / Buluşma
15:00 Öykü Ağacı / Yerleştirme
15:30 Doğaçlama Dilinin İnşası / Söyleşi
Bora Çeliker, Barış Ertürk, Sarp Keskiner
16:30 Çamtepe Haikulları Vol 2 / Atolye
Güneşin Oya Aydemir
17:30 Anılar Haritası: "Nadire Kabinisi" /
Atolye / Güneşin Oya Aydemir
20:30 Açık Sofra / Buluşma
21:00 Karşılaşmalar / Performans
Ömer Ahunbay, Bora Çeliker,
Barış Ertürk, Sarp Keskiner

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÇARKEĞİSİ

IDEA²³

ÇAMTEPE Programı

12 Eylül 2023
Salı Programı

13:00 Açık Sofra / Buluşma
15:00 Şiir Ağacı / Yerleştirme
15:30 Eko-poetika: Yeri Yurt Tutmak /
Söyleşi / İnan Mayıs Aru
16:30 Sesi Nasıl Duyuyoruz? / Atolye
Sarp Keskiner
18:00 FORUM: IDEA '23 Modeli: Başka Bir
Festival Gerçekten Mümkün mü?
20:30 Açık Sofra / Buluşma
21:00 Sözün Özü / Performans
Teoman Kumbaracıbaşı
22:00 Türküler, Değişler ve Geçişler /
Performans /
Ruşen Alkar & Özün Usta

Çamtepe Ekolojik Yaşam Kültürü Merkezi
Adatepebaşı Köyü Yolu, 17980
Kuşçukuyu/Ayvacık/Çanakkale

 CultureCIVIC
Kültür Sanat Destek Programı

IDEA '23, BİR AVRUPA BİRLİĞİ PROJESİ OLAN CULTURECIVIC: KÜLTÜR SANAT DESTEK PROGRAMI TARAFINDAN FİNANSE EDİLMEKTEDİR.

ÖYKÜ AĞACI / ŞİİR AĞACI

KARŞILAŞMALAR

EKO-POETİKA: YERİ YURT TUTMA

TAŞLI KÖPRÜDE YAYALAR

ÇİZME ZEYTİN

KÜLTÜREL EKOTONLAR

PAKT SERGİ HAZIRLIĞI

TÜRKÜLER, DEYİŞLER VE GEÇİŞLER

PAKT

ÇAMTEPE HAİKULAR VOL 2

HIP TUTTUM DİLİMİ

VERSİZ

JAM SESSION

PAKT

PAKT

PAKT

EKİP TOPLANTISI

AÇIK SOFRA

Alnımda Üç Silik Ayna

ONUR SAKARYA

Hava soğuyor, alnımda üç çentik
Kan da sen, an da sen, can da sen
Fabrikalar çalışıyor, dumanı tütüyor eski yıldızların
Unutulmuş bir üçgen gibi kalıyor kâğıtlarda
Öylece bir yere konulmuş kumandaların hükmü yok artık
Grevlerdeyim, emeğimi istiyorum, aşkın maksimum değerini
Ama bilmiyorlar, bu kafamda dönüp duran şarap karaya çaldı
Parmak kadar çoraplar gibi arasında çamaşırların
Alnımda üç silik ayna
Biri sana, biri bana, biri Tanrıya bakıyor
Yani ahşap iskelelerden düşüyorum
Sarhoş dansözlerin gözlerine
Oradan bakıyor, heyt, diyorum, heyt be yavrum!
Yanlanan masalarda uzak ihtimaller
Kadın kokusu ve baharat
Sesi kısılan izmaritler

Bitiyor her şey, bitiyor kedinin gölgesi
İçimde façalı bir çocuk büyütüyorum
Heyt, diyorum, yan masaya benden dinamit!
Yan masa hep yan masa
Çirkinler hep çirkin
Uzatma kabloları her şeye salça

Şimdi, ne zaman bir köpek vurulsa ben oyum
Ne zaman bir şelale kıvrılrsa...
Ne zaman dönse tersine kumar...
Ne zaman seslense geyikler dere boyunca...
Ben oyum
Terk etmiyorum geceyi
Fakat, heyt be, diyorum bağırarak
Zaman insandan uzun
Ölümünden kısa.

A Love Supreme/John Coltrane

SEVİNÇ, ZARAFET VE YÜCELİK: A LOVE SUPREME

ERSİN ENGİN

Joachim E. Berendt'e göre 60'lı yılların cazında -ve sonrasında 70'li ve 80'li yıllarda- Ornette Coleman'la birlikte egemen olan iki isimden biridir John Coltrane. Hatta caz tarihinde en önemli müzisyenler listesi yapılırsa olağanüstü enerjisiyle müthiş bir konsantrasyon içinde çalan Coltrane, etkisi kuşaklar boyunca süren, son derece yaratıcı, caza pek çok yenilik getirmiş, sürekli müziğini geliştiren vb. nitelikleriyle en önemli birkaç müzisyenden biri olarak sayılabilir.

1926 yılında Kuzey Carolina’da siyahi orta sınıfa mensup bir ailede dünyaya gelen Coltrane’in babası terziydi. Ancak enstrüman çalan biri olarak oğlunun da mutlaka bir enstrüman çalmasını istemiş ve bu sayede **John Coltrane** ekonomik imkânların elverdiği ölçüde iyi bir müzik eğitimi alabilmiştir.

Tüm zamanların en önemli caz müzisyenlerinden biri olmanın yanında belki de en iyi saksafoncusu olarak da görülen **Coltrane** müziğe adım atışından itibaren kendini kabul ettirmeyi başarmış ve son hızla giden treni çağrıştıran çalma stilinden ötürü “**Trane**” takma adıyla anılmıştır.

1940’lı yılların sonlarından itibaren **Charlie Parker, Dizzy Gillespie, Thelonious Monk** gibi büyük müzisyenlerle birlikte çalan **Coltrane** için 1950’li yıllarda **Miles Davis**’in kurduğu orkestraların içinde yer alması büyük bir şanstır. **Miles Davis**’in modal caz anlayışıyla kendisine sunduğu özgürlük **Coltrane**’in müzikal bakış açısının da değişmesine ve gelişmesine önayak olmuştur.

50’li yılların sonlarına doğru **Coltrane** kendi kurduğu orkestralarla caz müziğine damga vuracak albümler yapmaya başlamıştır. 1967’deki erken ölümüne değin süren bu süreçte ortaya çıkan albümlerin en önemlileri olarak (her biri birer baş yapıt niteliğindeki) *Blue Train*, *Giant Steps* ve *A Love Supreme*’i sayabiliriz.

A Love Supreme

Coltrane’in müzikal yaşantısında dört ayrı dönem vardır ve bu dönemlerin üçüncüsü 1960’larda başlayan ve kendi dörtlüsüyle daha

modal bir armonik anlayışı benimseyip müziğinin daha ruhani bir nitelik kazandığı “Ruhani Dönem”dir. Şevket Akıncı’ya göre bu dönemin yaklaşımı *A Love Supreme* albümünde öze indirgenmiştir.

Sanatsal ve kişisel olarak bir geçiş döneminde kaydedilen *A Love Supreme*, **Coltrane**’in manevi gelişimine paralel şekilde ortaya çıkmış bir albümdür. 1964 yılının 9-10 Aralık günlerinde iki seansta (bazı kaynaklara göre tek seansta) Van Gelder stüdyosunda kaydedilmiş olsa da albümün birkaç seneyi bulan bir yapım süreci vardır. Bununla birlikte **Ekkehard Jost**’a göre müzikal olarak *A Love Supreme* **Coltrane**’in beş senelik müzik deneyimi ve algılarını özetlediği bir özümseme sürecinin eksiksiz bir ürünüdür.

A Love Supreme kayıt edilmesinin hemen sonrasında 1965 yılının Ocak ayında yayınlanmıştır.

Albümde tenor ve soprano saksafonu üstlenen **John Coltrane**’e piyanist **McCoy Tyner**, basçı **Jimmy Garrison** ve davulcu **Elvin Jones** eşlik etmiştir. “Klasik” *Coltrane Quartet* (Dörtlü) olarak adlandırılan orkestranın en güzel kayıtlarından biri olan *A Love Supreme* albümü coşkuyu ve biçimde mükemmelliği cazda daha önce hiç görülmemiş bir tarzda birleştirir. Bu dörtlü birlikte çalma konusundaki yüksek standartları, doğaçlaması ve temaların kalıcı değeriyle (çoğunlukla grubun lideri tarafından yaratılmıştır) kendisinden sonra gelen birçok caz grubu için model oluşturmuştur.

Tamamı sözsüz olarak nitelendirilebilecek, birbiriyle bağlantılı dört parçadan oluşan albümün sadece birinci parçası “Acknowledgement”ın sonunda **Coltrane**’in se-

SEVİNÇ, ZARAFET VE YÜCELİK: A LOVE SUPREME ERSİN ENGİN

sinden arka arkaya *A Love Supreme* sözcükleri defalarca tekrarlanır. Diğer üç parçanın adı sırasıyla *Resolution*, *Pursuance* ve *Psalm*'dir.

Albüm toplam otuz üç dakika gibi böylesine muazzam bir albüme göre oldukça kısa sayılabilecek bir süreye sahiptir.

Albümün ana teması, **Coltrane**'in Tanrıya duyduğu aşk olarak özetlense de Coltrane albümü "*Tanrıya mütevazi bir adak*" olarak tanımlar.

Ruhani kimliğinin anahtarı olarak tanımlansa da **Porter** *A Love Supreme*'i "yalnızca müzikal anlam-

da önemli, zira bu eserde Coltrane olağanüstü bir netlikle doğaçlama yapıyor, konu dışı nota kullanımı minimum seviyede ve sözcükleri spontane olarak müziğe tercüme etmenin etkili bir tekniğini sunuyor" olarak değerlendirir.

Coltrane'in Manevi Uyanışından Psalm'a

Kendi ifadesine göre **Coltrane** 1957 yılında ruhani bir uyanış yaşar. O döneme kadar uyuşturucu bağımlılığıyla mücadele eden sanatçı yaşadığı uyanışın Tanrının bir lütfu olduğuna ve bu sayede daha zengin, dolu ve üretken bir yaşam sürmeye yöneldiğine inanır. Bu inancını şu sözlerle dile getirir: "O zamanlarda minnet borcu olarak baş-

A Love Supreme

I will do all I can to be worthy of Thee O Lord.
It all has to do with it.
Thank you God.
Peace.
There is none other.
God is. It is so beautiful.
Thank you God. God is all.
Help us to resolve our fears and weaknesses.
Thank you God.
In You all things are possible.
We know. God made us so.
Keep your eye on God.
God is. He always was. He always will be.
No matter what . . . it is God.
He is gracious and merciful.
It is most important that I know Thee.
Words, sounds, speech, men, memory, thoughts,
fears and emotions—time—all related . . .
all made from one . . . all made in one.
Blessed be His name.
Thought waves—heat waves—all vibrations—
all paths lead to God. Thank you God.
His way . . . it is so lovely . . . it is gracious.

It is merciful—Thank you God.
One thought can produce millions of vibrations
and they all go back to God . . . everything does.
Thank you God.
Have no fear . . . believe . . . Thank you God.
The universe has many wonders. God is all.
His way . . . it is so wonderful.
Thoughts—deeds—vibrations, etc.
They all go back to God and He cleanses all.
He is gracious and merciful . . . Thank you God.
Glory to God . . . God is so alive.
God is.
God loves.
May I be acceptable in Thy sight.
We are all one in His grace.
The fact that we do exist is acknowledgement
of Thee O Lord.
Thank you God.
God will wash away all our tears . . .
He always has . . .
He always will.
Seek Him everyday. In all ways seek God everyday.
Let us sing all songs to God

To whom all praise is due . . . praise God.
No road is an easy one, but they all
go back to God.
With all we share God.
It is all with God.
It is all with Thee.
Obey the Lord.
Blessed is He.
We are all from one thing . . . the will of God . . .
Thank you God.
I have seen God—I have seen ungodly—
none can be greater—none can compare to God.
Thank you God.
He will remake us . . . He always has and He
always will.
It is true—blessed be His name—Thank you God.
God breathes through us so completely . . .
so gently we hardly feel it . . . yet,
it is our everything.
Thank you God.
ELATION—ELEGANCE—EXALTATION—
All from God.
Thank you God. Amen.

JOHN COLTRANE—December, 1964

©1964 ABC-Paramount Records, Inc.

Cover photo by Bob Thiele. Liner painting by Vicki Kalle. Cover design by George Gray/Vicki Kalle. Liner design by Joe Lohme. Recorded December 9th, 1964. John Coltrane plays a Harmon Saxophone.

kalarını müzikle mutlu etme aracı ve imtiyazı verilmesini mütevazı bir şekilde niyaz ettim. Bunun Onun inayeti sayesinde gerçekleştiğini düşünüyorum. Tanrıya şükürler olsun.” Her ne kadar zaman zaman farklı dinlere yaklaşıp da Coltrane tüm dinlere inandığını ifade eder ve onun Tanrı anlayışı tüm dinlerin üzerinde bir kavramdır.

A Love Supreme albümünün yedi dakikalık son bölümü Psalm (İlahi) olarak adlandırılmıştır. Porter'ın bahsettiği sözcüklerin spontane olarak müziğe tercüme edildiği bir anlamda müzikal anlatımın (musical narration) en etkili ve bilindik şekilde bu vuku bulduğu parça Psalm'dır.

Albüm kapağında da yer alan **Coltrane**'e ait olan şiir her bir sesli ve sessiz hecenin bir notayla

karşılandığı bir müzikal anlatım olarak karşımıza çıkar. Bu sayede Coltrane saksofonuyla yazdığı şiiri müzikal anlamda ifade etmiş olur.

Yüce Bir Aşk (A Love Supreme)

Sana layık olabilmek için elimden ne gelirse
yapacağım Ey Tanrım.

Her şey bununla ilgili.

Sana şükürler olsun Tanrım.

Huzur içinde.

Başka bir şeye ihtiyaç yok.

Tanrıdır o. Güzeldir.

Sana şükürler olsun Tanrım. Her şeydir Tanrı.

Korkularımızı ve zayıflıklarımızı çözmemize yardımcı ol.

Sende her şey mümkün.

Teşekkürler Tanrım.

Biliyoruz. Tanrı bizi öyle yarattı.
Gözünü ayırma ondan.
Tanrıdır. O her zaman öyleydi. O her zaman
olacak.
Ne olursa olsun... Tanrıdır o.
Lütufkar ve merhametlidir.
Seni tanımam çok önemli.
Kelimeler, sesler, konuşma, erkekler, hafıza,
düşünceler,
korkular ve duygular-zaman-hepsi bağlantılı...
hepsi birden yapıldı... hepsi birden yapıldı.
Adı kutsansın.
Düşünce dalgaları--ısı dalgaları--tüm titreşimler--
bütün yollar tanrıya çıkar. Teşekkürler Tanrım.
Onun yolu... o kadar güzel ki... zarif.
Merhametlidir; şükürler olsun Tanrım.
Tek bir düşünce milyonlarca titreşim üretebilir
ve hepsi Tanrı'ya dönüyor... hepsi öyle.
Şükürler olsun sana Tanrım.
Korkma... inan... şükürler olsun Tanrım.
Evrenin birçok harikası var. Tanrı her şeydir.
Onun yolu... o kadar harika ki.
Düşünceler-eylemler-titreşimler,
Her şey Tanrıya döner ve o herkesi temizler.
Lütufkâr ve merhametlidir... Şükürler olsun
Tanrıya.
Tanrıya şükür... Tanrı çok canlıdır.
Tanrıdır.
Tanrı sever.
Senin gözünde kabul edilebilir miyim?
Hepimiz onun lütfuyla biriz.
Var olduğumuz gerçeği bir kabuldü
senden ya efendim.
Teşekkürler Tanrım.

Tanrı tüm gözyaşlarımızı silecek...
O her zaman...
O her zaman yapacak.
Onu her gün ara. Her gün her şekilde Tanrı'yı
arayın.
Tüm şarkıları Tanrıya söyleyelim.
Bütün övgüler kendisine mahsustur... Tanrı'ya
şükürler olsun.
Hiçbir yol kolay değildir ama hepsi
Tanrıya ulaşır.
Tanrıyı paylaştığımız her şeyle.
Her şey tanrının elindedir.
Hepsi seninle.
Rabbine itaat et.
Kutludur o.
Hepimiz tek bir şeyden geliyoruz... Tanrının
iradesi...
Sana şükürler olsun Tanrım.
Tanrıyı gördüm – tanrısızlığı gördüm-
Hiçbiri daha büyük olamaz- hiçbiri
karşılaştırılmaz
Teşekkürler Tanrım.
Yeniden yaratacak o bizi... Her zaman yaptı ve
yaptı
Her zaman yapacaktır.
Bu doğru- adı mübarek olsun- şükürler olsun
tanrım.
Tanrı bizim aracılığımızla öylesine eksiksiz nefes
veriyor ki...
O kadar yavaşça hissediyoruz ki... henüz,
O bizim her şeyimizdir.
Teşekkürler Tanrım.
SEVİNÇ – ZERAFET- YÜCELİK
Hepsi tanrıdan.
Şükürler olsun sana Tanrım. Amin.

SEVİNÇ, ZARAFET VE YÜCELİK:
A LOVE SUPREME

ERSİN ENGİN

ÖLMEDEN ÖNCE DİNLENMESİ GEREKEN 1001 ALBÜMDEN BİRİ OLARAK NİTELENEN ALBÜM PEK ÇOK LİSTEDE TÜM ZAMANLARIN EN ÖNEMLİ ALBÜMLERİNDEN BİRİ OLARAK KENDİNE YER BULMUŞTUR.

ELEŞTİRMENLERE GÖRE

A Love Supreme yayımlandığı andan itibaren giderek artan bir ilgiyle tüm zamanların en beğenilen ve en çok önem verilen caz albümlerinden biri haline gelmiştir. Amerikan Billboard listelerine girmemiş olsa da herhangi başka bir **Coltrane** albümü 30.000 adet civarlarında satarken beş yıl içerisinde *A Love Supreme* 500.000 satış adetine ulaşabilmiştir. Hiç şüphe yok ki **Coltrane**'in en sevilen ve en çok dinlenen albümüdür.

2003 yılında yayımlanan *Rolling Stone's Tüm zamanların En Önemli Albümleri* Listesinde 47. sırada yer alan albüm NME dergisinin 2013 yılında yayımladığı aynı isimdeki listede 188. sırada yer alır. Ölmeden önce dinlenmesi gereken 1001 albümden biri olarak nitelenen albüm pek çok listede tüm zamanların en önemli albümlerinden biri olarak kendine yer bulmuştur. Sadece caz albümü olarak değil modern kültürün en önemli müzik albümleri içerisinde dahi en önemli sanat eserleri arasında yer bulmakta zorlanmaz.

Tür olarak *A Love Supreme*'i tek bir kategoride değerlendirmemiz doğru olmaz. Modal cazdan, serbest (özgür) caza, spiritual cazdan post-bop'a, gospele kadar pek çok öğeyi barındıran eser nevi şahsına münhasır avantgard bir sanatsal destan olarak bir anıt gibi karşımızda durur.

Coltrane'in Ölümü

Ne yazık ki **Coltrane** 1967 yılında henüz 41 yaşına bile basmadan ardında devasa albümler ve bir caz devrimi bırakarak karaciğer kanserinden öldü.

Miles Davis, onun müziği hakkında şöyle diyordu: “Yaşamının son iki veya üç yılında Trane’in müziği, pek çok siyah için, hissettikleri ateş ve tutkuyu, hiddet ve öfkeyi, isyan ve sevgiyi temsil ediyordu. Özellikle de o dönemin genç siyah entelektüelleri ve devrimcileri açısından...”

“Her daim hayal edecek yeni sesler ulaşılacak yeni duygular vardır. ... aynayı temizlemeye devam etmemiz gerek”. **John Coltrane**

Kaynaklar

Akyazıcı, Yavuz. **Caz: Doğaçlama Sanatı**, Esen Kitap, İstanbul. 2019.

Berendt, Joachim Ernst. **Caz Kitabı: Ragtime'dan Fusion ve Sonrasına**, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2019.

Boone, Brian ve Marc Schonbrun. **Müzik Teorisi**, Say Yayınları, İstanbul, 2019.

Feige, Daniel Martin. **Caz Felsefesi**, Dost Kitabevi, Ankara, 2019.

Gioia, Ted. **Caz Standartları**, Alfa Yayınevi, İstanbul, 2020.

Hobsbawm, Eric. **Sıra Dışı İnsanlar: Direniş, İsyan ve Caz**, Yordam Kitap, İstanbul, 2022.

Jones, Peter; Jopling, Norman (July 3, 1965). "John Coltrane: A Love Supreme" (PDF). [Record Mirror](#). No. 225. p. 8. Archived from [the original](#) (PDF) on April 1, 2022. Retrieved August 18, 2022.

Kashmere, Brett. **JohnColtrane Stan Brakhage: Amerikan Avangardı**, Sub Press İstanbul, İstanbul, 2010.

Malson, Lucien ve Christian Bellest. **Caz**, Dost Kitabevi, Ankara, 2005.

Yavuz, Başak ve Koray Sazlı. “Caz Tarihinde 1959-1967 Sürecinin Önemi”, İdil Sanat ve Dil Dergisi, Sayı: 86, Ekim (2021).

“HER DAİM HAYAL EDECEK YENİ SESLER
ULAŞILACAK YENİ DUYGULAR VARDIR.
AYNAYI TEMİZLEMeye DEVAM ETMEMİZ
GEREK”

TROMBON SESLERİ

VOLKAN HACIOĞLU

Bazı yazlar Truman Capote okudum
Bazı yazlar Henri Lefebvre külliyyatını inceledim
Gündelik hayatın gizli dehlizlerinde
Bazı yazlar da yalnız kalmamak için
Waikiki kumsalında sabahladım

Avec Les Copains!

Uyku ile uykusuzluk arasında
Bir anahtarın yere düşme sesi
Bazı yazlar Shakespeare piyeslerini etüt ettim
“Hiddet âdeta gemi azıya almış dörtnala
Giden bir at, kendi şevkiyle tükenir takat!” (*)
Bazı yazlar uğultulu hanlarda kaldım

Avec Les Copains!

Banliyö trenlerinin sarsılan camlarından
Seyrettim Avrupa’nın varoşlarındaki
Varoluş mücadelesinin darmadağın manzarasını
Bazı yazlar Avusturya-Macaristan veliahtı
Rüzgârın iskeleti gömüldü bulutlara

Avec Les Copains!

Belçika’nın De Haan sahil kesiminde
Albert Einstein’ın yaz tatillerini
Geçirdiği kasabada çekilmiş bir fotoğraf karesi
Arka fonda ‘Belle Époque’ diye tabir edilen
1871-1914 tarihlerinde inşa edilmiş evler

Avec Les Copains!

Bazı yazlar trombon sesleriyle uyandım
Bir ortaçağ kasabasının tozlu otel odasında
Ne düşünüyordu Modigliani diye geçirdim aklımdan
Bin dokuz yüz on üç senesinde stüdyosunu taşırken

Avec Les Copains!

(*) William Shakespeare, Norfolk Dükü, VIII. Henry, I. Perde,
i. Sahne, standart metin satır numarası 193. Türkçesi: Volkan
Hacıoğlu

POETİKA DEFTERİ

ÜMİT YILDIRIM

AHMET HAMDİ TANPINAR

Tekniğe önem vermesi ve şiirin üzerinde uzun teknik çalışmalar yapması nedeniyle parnasyenlere; kapalılığa ve şiir dilinin rüyaya, müziğe yaklaşması açısından sembolistlere; eşyanın bende uyandırdığı izlenimlere odaklanması nedeniyle de empresyonistlere yakın bulunan **Tanpınar** genç şairlere şöyle sesleniyor:

*“Genç Şair,
Önce kendi içinde derinleş hem de şiirde derin anlamlar peşinde ol. Şiir önce ses demektir, ardından sis. Genişlemeye çalış. Resim ve musikiden yararlan. Ustalarını iyi seç, onlara dön, dersini çıkar. Daima dikkatli ol. Mükemmeli ara. Kendinde olmayana yönelme. Unutma ki şiir, her şeyden çok ‘ben’ sanatıdır.”*

SABAHATTİN KUDRET AKSAL

“Bugün ne zaman genç bir ozanla konuşsam şiire ölçü ve uyakla başlamasını öneririm. Ölçü ve uyak, şiirin bir biçimsel sıksısı, bence kendimizi ayıklayıp arıtmamızı, şiirin isterlerini yerine getirmemize en büyük yardımcıdır. Şiirin isterleri dedim, nedir şiirin isterleri? Benim için uyum, denge, orantı, sınırlılıktır.”

ENİS BATUR

Enis Batur, *Ars Poetica*'da, her şeyden önce şiirinin egemen sanat anlayışları tarafından dışlandığını, Türk şiir geleneği içerisinde belirli bir yere oturtulamadığını söyler.

Bazen II. Yeni'nin bir devamı bazen de III. Yeni diye nitelenmesi ise **Batur**'un şiirinin avangart, elitist ve kültürel anlamda farklı alanlara göndermeler yapan karakterinden kaynaklanır. **Batur**, *Şiir ve İdeoloji*'de de sıkça vurguladığı gibi kendi içine dönen, kendi duruşunu kendine özgü bir söylem kurarak örgütleyen bir şiirin peşindedir. Bu yönüyle yine *Şiir ve İdeoloji*'de olduğu gibi yüzü daha çok "Ortodoks Marxçılık" olarak nitelediği 1970'lerin egemen sanat anlayışını temsil eden toplumcu gerçekçiliğe dönüktür ve kendi poetik konumlanışını da bu bağlamda dile getirir. **Wallace Stevens**'la kurduğu benzerlik de bu bakımdan önemlidir. Bilindiği üzere özellikle imgesel şiir dili ve metaforik üslubu nedeniyle uzun yıllar görmezden gelinen, şiirleri toplumcu olmamakla ve anlamsızlıkla suçlanan **Wallace Stevens**'ın ömrünün son döneminde Pulitzer Ödülü'nü alması, Batur'a göre güncel politik söyleme angaje popüler şiirin zamanla anlamını yitireceğini, muhalifliğini kendi iç dinamikleriyle kuran poetik yaklaşımların ise uzun vadede kazanacağını ve kalıcı olacağını imler.

Ars Poetica

Hiçbir şeye benzemediği söylendi şiirlerimin,
Wallace Stevens'a benzediğim, hiç kimseye
Benzemediğim, olsa olsa "II. Yeni'nin devamı",
"III. Yeni'nin ta kendisi" sayılabileceğim-
"deli saçması bir söz ve işaret yumağı" denildi.
Bütün bunlar bensem, bütün bunlar bendim.
Yaktığım kâğıtlar, fırladığım kürsüler
Ve çekilip dinlediğim kör mağarada
söyleştiğim gölge, örümcek, alter:
Kendimden çekilsem de, gelsem de
kendime fark edilmedi: Ateşin içine
söktüğüm el, gözümü ayırmadığım saat,
insanlarla çarpıştığım seyrek günler
ses ile kelimenin birbiriyle
dikleştikleri yere kilitledi beni.
Gençtim, çok genç -şiiri düzen sanmıştım:
Çileydi gözümde, arınma ve yurttu,
terkedilmiş yüzüm için her an yanımda
yürüyen aynaydı, gecenin kaynağında
gövdemi dalgalayan simsiyah su, sanmıştım.

Yıllar başka bir yol çiziyor tortuya.
Şüphesiz şimdi de sanıyorum: Sehere
duyduğum inanç arkamdaki koyu, hem
delifişek uykudan geliyor belli ki.
Düzen değil şiir, kargaşa değil. İki üç
arası zamanı çelen uçarı bir odak belki.
Belki zaman ender seslerin eşliğinde tuzak,
kıvrılıp yatmış çingiraklı bir soru,
öd noktasında, hançerede, yerimden
her oynayışında kuytudan çıkagelen
koşnul bir yumak belki. Bir düzen değil
ama - bekleyiş, zemberek, inatçı, köz,
kaknüs hep.
Kömürden elmasa varmak için
çıktığım yolda elmastan yola çıktığımı
unutmadım: Yangınsa sonunda yazılan,
orada yazacağım an gelmeli de. Birer
kıvılcım olsun harflerim, her kelimemi
yalım dili taşısın - öyle bir ateş ki
içinde içimde tutuşmuş bir karanlıktan
kana kanaya içsin herkes, istedim.

POETİKA DEFTERİ

ÜMİT YILDIRIM

YUSUF ALPER

Şiir imge örgüsüyle, sözcüklerin ilişkileri, akışı, ses uyumu ile var olan bir yapıdır. Bu, belirli zihinsel süreçlerin işleviyle oluşur. Bir şiirin oluşum süreci aynı şairde bile farklılıklar gösterir. Kişisel olarak benim yaratıcı sürecim kısaca şöyle: Bilinçdışı ya da gerçek ötesinin malzemelerini estetize ederek başka alıcıların, okuyucuların alımlayabileceği bir hale getirmek. Aslolan estetik bakımdan olmuştur.

Şiir her türlü tanımı zorlayan, her türlü çerçeveden taşandır. Şiire yeni başlayan ve “ben varım” demek isteyen şair, sınırları kırmalı, çerçeveleri aşmalı, yeni bir ses, özgün bir söyleyişle kendi sınırlarını çizmelidir. Geçmişin şiir birikiminden yararlanan, ona yaslanan ama kendinin olan bir çizgide. Şiir işte orada, o ince çizgidedir.

AYDIN AFACAN

“Şiir okumadığını neredeyse övünerek söyleyen ‘entelektüel’leri olduğu gibi, ‘başka şairleri okumadığı’ni söyleyen ‘şiir yazar’ları da var memleketin... Ayrıca ‘dili bozmak, onu yerinden etmek’ iddiasıyla, tuhaf manzumeler döktürenler de var!.. (Sosyal medya paylaşımları (!) bir yana; kitaplar, ‘yıllıklar’ ve dergilerde görülebilir bu tür örnekler). Peki, ‘dili bozmak’, ‘uğratmak’ vb. yine dilin olanaklarından, gizlerinden yararlanmayı bilmek anlamına gelmez mi? Sentaks yok, semantik yok; şiir, ‘yazarını esriten’ bir ‘buluşlar’ yığını mıdır? Doğru dürüst düzyazı cümlesi kurmayan birinin dize kurması ne ölçüde mümkündür?”

...

M.BARIŞ GÜMÜŞBAŞ

*Bir de küçücük çocukken
aklımı çelen böğürtlenlerden
koparmak için uzandığımda;
çıplak kollarım ve cılız bacaklarımla
düşüverdiğim kuru dere yatağında,
ancak bu kadar yanmıştı canım
dikenler ve ısırğanlar arasında.*

*Ah bile diyememiştim,
çünkü sözcükler yoktu;
yalnızca şeyler ve kokular,
çatıda hacı leylekler,
geceleri geveze kurbağalar,
tozda banyo yapan serçeler,
tavan arasında hayaletler vardı;
ama sözcükler ve sen yoktun,
her şey olması gereken yerde,
yaralar yalnızca dizlerimin altındaydı,
işte ben bu yüzden çok dilsiz
ve o zaman çok korkusuzdum.*

*Bugün geçerken o derenin yanından,
böğürtlenler yine tuzak kurmuş beklerken,
ve ben artık sözcükleri bilirken ve bilirken
aynı dere yatağına iki kez düşülmez,
tanıdık bir acıya rastlamış gibi
uzun ve eski bir ah döküldü ağızımdan;
ne ben aynı ben, ne dere aynı dere
ama bu ah, işte o ah.*

23 Eylül 2015, Sakarya

yazı görmüş olabilirim

MELİH ELHAN

(molpe'ye...

f3'e giden
atın önün
den geçtiği balkon
dan) :

gece
si
gündüzü.
metafor
lar kasabası.
sirenler çığlığı.
lodosla poyraz
arası giden
gelen mektup
lar.
anaforlar
da kaybolan kelimeler.
kekik rüzgârı.
denizin kesta
ne vakti.
karanti
na sarısı.
insanı unu
tan kıyı.

Küçük Çaplı Bir Mucize: TPAO Batman Orkestrası

DATÇA KEDİSİ
M. ÖZGÜR MUTLU

Müzik dinlemekten zevk alan bir dinleyicinin en güzel anlarından biri yeni bir müzik grubu ya da müzisyen keşfetmesidir. Keşif genellikle, müzik grubunun ya da müzisyenin yeni olmasından değil bizim ondan yeni haberdar olmamızdan kaynaklanır. Bu kişisel keşif, ben bunca zamandır bu müzisyeni nasıl dinlememişim serzenişleriyle birlikte büyük bir haza ulaştırır bizi. Biraz ürkerek, hayal kırıklığına uğramaktan korkarak müzisyenin diğer şarkılarının, albümlerinin peşine düşeriz, eğer beğenirsek, biraz da şişinerek eşe dosta haber etmeye, dinletmeye çalışırız bu yeni keşfimizi.

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI M. ÖZGÜR MUTLU

Böyle anlardan birini geçenlerde yaşadım. Ailemle şehirler arası bir seyahatleyken eşim spotify'dan bir çalma listesi açtı, sıradan dinlemeye başladık. Şarkılardan bir tanesi hoşuma gitti, gayriihtiyari şarkının, müzisyenin adını görmek için arabanın ekranına kısa bir bakış attım. Gözüme TPAO, Batman gibi kelimeler takıldı. Çok anlam veremedim, biraz yavaşlayıp daha dikkatli baktım; gördüklerim doğrudu. TPAO yani Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı Batman Orkestrası'nı keşfim böyle oldu. Eşimden bu grubun diğer şarkılarını varsa albümlerini de çalmasını istedim. Hemen o anlarda grubun 60'lı 70'li yıllarda şarkılarını yaptığını öğrendik. TPAO'nun böyle bir orkestrası ve kayıtları olduğunu bilmiyordum, mutlaka birçok kişi biliyordur ama benim için ilginç bir keşif oldu. Mola yerinde de telefondan hızlı bir internet aramasıyla orkestra hakkında kısa bilgilere ulaştım. Eşimle ikimiz de ilk anlarda "Vay be" diye tepki vermiştik, "O yıllarda Batman'da Batı müziği yapan bir orkestra varmış meğer." Bu keşfimi birkaç yakınım ile hemen pay-

laştım. Babam biliyordu grubu mesela, kardeşim bilmiyordu. Babam grubun Türkiye'de bir müzik yarışması kazandığını da söyleyince ilgim iyiden iyiye arttı ve TPAO Batman Orkestrası hakkında daha çok şey bilmek arzusuyla araştırmaya başladım.

Orkestra ile ilgili en geniş ve derli toplu bilgi 2009 yılında ilk gösterimi yapılan yönetmenliğini **Metin Avdaç**'ın yaptığı, TPAO Batman Orkestrası'nın hikayesini anlatan *Kara Altından, Altın Mikrofonu* adlı belgeselde yer alıyor. [1] Belgesel internette açık erişimde. Öncelikle belirteyim ki ben de bu yazıdaki pek çok bilgiye bu değerli çalışma sayesinde ulaşabildim. TPAO Batman Orkestrası 1963 yılında TPAO bünyesinde kurulmuş bir müzik grubu. Çalışmalarını Batman'daki TPAO kampüsünde sürdürmüşler, bu kampüste yaşayan topluluğa çalmışlar ve 1968 yılında katıldıkları Hürriyet Gazetesi'nin düzenlediği *Altın Mikrofon Müzik Yarışması*'nı kazanmışlar.

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE:
TPAO BATMAN ORKESTRASI
M. ÖZGÜR MUTLU

Hem de aynı yıl yarışmada **Haramiler** ikinci, **Moğollar** üçüncü, **Erkin Koray** dördüncü ve **Sis Beşlisi ve Turgut Oskay** beşinci olmuşken. Bu tarihi başarıyla birlikte isimleri tüm ülkede bilinir olmuş. 26 Mayıs 1968 tarihli *Milliyet Gazetesi* hafta sonu ilavesinde Batman Orkestrası'nın birinciliği haberleştirilirken, bölümü hazırlayan **Doğan Şener** Batmanlıların 1965'ten bu yana yarışmaya katıldığını ve dördüncü yıllarında birinciliğe kavuştuklarını belirtiyor. Batman'ın yaptığı müziği 'temiz' olarak nitelendirirken diğer grupların türlü cambazlıklar yaptıklarını, daha fenası da büyük bir sorumsuzlukla Arap müziğinin ezgileriyle ulusal Türk müziğini zedeledikleri eleştirisini getiriyor, Batman'ın Türk halk müziğinden yaptığı düzenlemelerin bu yarışmanın karakterine uygun olduğunu yazıyor. Bir yandan **Moğollar**'ın, **Erkin Koray**'ın ve **Haramiler**'in üs-

tün ve başarılı yönlerini de es geçmiyor. Grubun yarışma süreci oldukça maceralı. İlk başta grup yarışmaya katılıp katılmamak konusunda kararsız kalıyor ancak 1966 yılında seçilen grupların şarkılarını dinlediklerinde yaptıkları müziğin hiç de İstanbul gruplarından aşağı olmadığını görüp katılmaya karar veriyorlar. Her ne kadar çalışma şartları zamanın birçok grubuna göre çok iyi olsa da yine de enstrüman eksikleri var, iyi bir amfileri yok mesela, yarışmaya bile camilerde ezan okunan amfilerle katılıyorlar. Buna rağmen ilk 10'a kalabiliyorlar. Grup elemanlarının çoğu iyi müzik yaptıklarını bilmelerine rağmen, İstanbul'da kurulu pek çok orkestranın arasından sıyrılacaklarını ve finale kalacaklarını ummuyorlar. Ancak 55 orkestranın katıldığı ön elemelerde 46 kişilik jürinin beğenisini kazanıp finale kalıyorlar. *Hürriyet Gazetesi*, 1966 yılı Altın Mikrofon yarış-

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

masını yılın en büyük müzik hadisesi olarak veriyor. Finale ise dört özgün aranjmanla katılmak gerekiyor. Oysa orkestranın elinde sadece bir parça var. Bu nedenle acilen Batman'a dönüyorlar ve dört gün gece gündüz çalışıp birkaç parça hazırlıyorlar ve son gece Batman'da bu şarkıları müzikten anlayan kişilere dinletip oylarına sunuyorlar, en yüksek oyu alan dört parçayla finale gidiyorlar. Dönemin Hürriyet Gazetesi Eski Genel Yayın Yönetmeni **Necati Zincirkıran** kimin aklına gelirdi ki Batman'dan bir orkestra çıkacak, kim tanırdı bunları kim bilirdi, diyor. Final Ankara, İzmir, Adana'da halk önünde konserler ve halk oylaması ile yapılıyor. TPAO Batman Orkestrası yüksek bir oy farkıyla birinciliği kazanıyor. O dönem halk türkülerinin Batı formunda, çok sesli olarak aranjmanının yapılmasını solist **İlhan Telli** büyük sorumluluk olarak tanımlıyor. Örneğin **Aşık Veysel**'in *Kara Toprak* türküsü de orkestranın aranjmanları arasında. Türkülerde batı enstrümanlarının kullanmanın şimşekleri üzerlerine de çektiğini söylüyor ve dönemin TRT'sine yükleniyor. TRT'den bir şarkı geçirmenin deveye hendek atlatmaktan zor olduğunu ifade ediyor ve TRT'nin şarkılarını çalmadığını, yollarını tıkadığını ve kendileri gibi müzisyenlerden TRT'nin özür dilemesi gerektiği yönünde eleştirilerini de dile getiriyor. Belgeselde o dönemde yaşadıkları zorluklar ve sahip oldukları olanaklarla ilgili pek çok başka çarpıcı detay da yer alıyor.

Şimdi bandı biraz daha geri sarıp TPAO Batman Orkestrası'nın nasıl ve neden kurulduğuna odaklanalım ki orkestranın şarkılarını beğensem de benim esas ilgimi çeken kısma yani Batman gibi bir şehirde bu orkestranın kurulmuş olması meselesine geleyim.

Öncelikle Batman şehrinden bahsetmek gerekiyor. 1940'lı yılların ortalarında Raman'da petrol bulunana kadar ortada Batman diye bir şehir yoktur. O yıllarda bölgede Siirt'e bağlı 1940 yılı itibarıyla 490 nüfuslu, buğday, arpa, mercimek, nohut ve mısır yetiştirilen, İluh adında küçük bir nahiye mevcuttur. Petrolün bulunması ve rafinerinin açılmasıyla birlikte zaman içinde büyür, 1957'de ilçe olur, 1990'da il statüsünü alarak bugünlere gelir. İlk modern rafinerinin yapımına 1953 yılında başlanır. Petrol aranması, bulunması ve rafinerilerin kurulması sürecinde bölgede hem yurtdışından hem de yurtdışından gelen pek çok mühendisin çalıştırılması gerekmiştir. Rafineride çalışmayı cazip kılmak için gelecek olanların ekonomik ve sosyal hayat standartlarının yükseltilmesi gerekmiştir. Mühendislerin maaşları dönemin milletvekili ve vali maaşlarının bile üstünde tutulmuştur. Rafineri işçilerinin maaşları da nispeten yüksektir. Bu çalışanların sosyal hayatlarının zenginleştirilmesi de zaruri hale geldiğinden modern, planlı, altyapısı sağlam Site Mahallesi kurulmuştur. Rafineri ve Site mahallesi böylece çevresinde kümelenen yapılaşmadan ve biriken nüfustan izole edilmiş, steril ve farklı bir alan sağlamıştır. Site dışında bambaşka bir hayat ve şartlar sürerken, rafineri çalışanlarının yaşadıkları bölge havuzu, parkları, spor ve sosyal tesisleriyle sanki başka bir dünyadır. İşte TPAO Batman Orkestrası da rafineri çevresinde doğan yeni şehirde yaşayan çalışanların sosyal hayatlarını zenginleştirmek için, gelenlerin orayı sevip benimsemesini, moti-

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI M. ÖZGÜR MUTLU

ve olmasını, duyanların gelip yerleşmek istemesini sağlamak düşüncesiyle kurulmuştur. Orkestranın tarihi ve niteliği hakkındaki bilgilere de yine aynı belgeselden ve Batman ile ilgili diğer kaynaklardan ulaşabiliyoruz. **Özlem Gümüş**'ün *Bir Şirket Kenti Olarak TPAO Batman Yerleşkesinin Toplumsal-Mekansal Okuması* [2] adlı tezinde orkestranın ilk önce rafineri çalışanlarından, amatör bir grup olarak kurulduğu, iş dışı zamanlarını bu şekilde değerlendiren grubun aynı zamanda diğer çalışanlara müzikli eğlenceler düzenlediklerini, sonradan profesyonel müzisyenlere teklif götürerek işi sadece müzik yapmak olan bir orkestra oluşturulduğundan bahsediliyor. Orkestranın sesi ve şarkıların bestecisi/aranjörü **İlhan Telli** 1964 yılında Batman'a gidiyor orkestra için. Sitenin modern hali onu çok etkiliyor, burada kalmaya karar veriyorlar eşi ile birlikte. Kendisi orkestrada, eşi ise hastanede başhemşire olarak çalışmaya başlıyor. Batman'a farklı şekillerde orkestra için gelen müzisyenler genelde benzer yorumlarda bulunuyorlar. Saksafon **Ahmet Sayman** kendisiyle yapılan mülakatta Batman'ı ikiye ayırıyor, bir tarafı Batman -o zaman köydü-, diğer tarafı rafineri diyor ve ekliyor, rafineri tarafı adeta Paris'ti; botanik bahçeleri, yüzme havuzları, lojmanları-

la bambaşka bir yerdi. Lojmanların ve sosyal tesislerin yer aldığı mahalleyi görenler şaşkınlık yaşıyorlar. Gazeteci **Nizamettin İzgi** ise dönemin Batman'ı ve rafineri için Doğu Berlin-Batı Berlin mukayesesi yapardık diyor. Yukarıdakiler, aşağıdakiler... Yukarı çıkmanın, TPAO tesislerine girebilmenin bir marifet sayıldığını söylüyor. Çarpıcı tespitlerden birini Müzisyen **Atilla Akman** yapıyor. Batman'da suni bir toplum oluşturulduğunu ifade ediyor. Şöyle diyor: *"Bir rafineriye bakan kasabayı düşünün."*

Şehir İçinde Şehir: Batman ve TPAO [3] adlı makalesinde **Hasan Biçim**, bir şehri en iyi tanımlayanın sanatçılar olduğu tespitiyle şehri yazanlardan ilgi çekici bölümlere yer vermiş. Bunlardan bir tanesi **Abdullah Kanat**'ın *Batman'da Şafak Sökerken* adlı anı romanından sınıfsal-mekansal ayrımları gösteren bir bölüm: *"Batman şehir olarak ikiye ayrılır. Site (TPAO rafineri sitesi) ve aşağı kesim. Aşağı kesim eskidir. İlüh denir buraya. Tarihi eskilere dayanır... Site, Batman'ın içinde, cennetten bir ada olup, petrolün işletilmeye başlandığı 1955 yılından sonra kurulmuştur. Batman'a 'Paris' denmesinin nedeni; burada gece gündüz ışıklandırılan ve sürekli yanan rafinerisinin olması ile sitenin tamamen çamlık, ağaçlıkla kaplı olması, yaz kış her yerde güller, sümbül, begonya ve hanımeli çiçekleriyle donanmıştır."*

"Kükürt, kömür, gaz, petrol, asfalt ve daha birçok bilinmeyen kokuyla İlüh Deresi'ne akan lağım ko-

İLK RAFİNERİ İNŞAATI VE İLUH KÖYÜ, KAYNAK: HASAN BİÇİM [3]

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI M. ÖZGÜR MUTLU

kusu da birleşince, Batman, dünyanın en pis kokan kenti olur adeta... [...] Site şehri, yüzlerce blok apartmanlardan ve villa tipi evlerden yapılmıştır. Sağa doğru, işletmenin ana giriş kapısının ters istikametinde sola doğru geniş bir cadde ile yukarıya doğru, site merkezine gidildiğinde sağ tarafta futbol sahası ile diğer spor tesisleri görülür. Futbol sahasının hemen yanı başında ise, meşhur Beyaz Saray görünür. olimpiik yüzme havuzlarından iki yolun solundaki kütüphanenin hemen arkasında, diğerleri ise, en yüksek yerde, dubleks villa tipi evlerle aynı hizadadır. Birçok misafirhane binaları alışveriş merkezi ve sineması ile her zaman ve her an siteleri ve misafirlerini rahatlatır, mutlu eder. Alman, Amerikan, İngiliz, Fransız, İtalyan, Kanadalı personel, “özel görevli” olmaları nedeniyle burada ikamet ederler.”

Yazar **Şeyhmus Diken** 80’li yılları şöyle tasvir ediyor aynı makaledeki alıntıda: “Batman ortadan adeta ikiye bölünmüş haldeydi. Bir yanı bahar bahçe, öbür yanı felaketti. Rafinerinin sitesi ayrı bir dünyaydı. Yeşil alanlar, orkestra marifetiyle özel geceler, bahçeli evler, okullar, geniş asfalt caddeler ve ara yollar. Adeta ayrı bir dünyaydı. Site’den şehre bir üst geçidin altından gidiliyordu. Ve çamur deryasıydı şehir. İnsan düşünmeden edemiyordu. Nasıl olurdu da bulunmuş bir yer altı kaynağının yarattığı devasa zenginlik bir şehre gündelik hayatta hiçbir değer yaratmaz, katmaz. Şehir ve site nasıl böylesine birbirine yabancılaşmıştı.”

Tüm bu tespitlerin bana hatırlattığı şeylerden bir tanesi **Kurt Vonnegut**’un *Otomatik Piyano* isimli distopik romanı oldu. 2019 yılında *Otomatik Piyano*’dan *Çıkan Truva Atı* [4] isimli bir yazı kaleme almış olduğumdan aklımda çok yer eden romanlardan bir tanesi *Otomatik Piyano*.

Kitapta Ilium, New York eyaletinde kurmaca bir kent olarak karşımıza çıkıyor. Ilium’un İluh’la ses benzerliği de kaderin bir cilvesi olsa gerek. Yazarın distopik dünyasında iki şehir var aslında. Bir taraf fabrika şehir ki burada mühendisler ve yöneticiler yaşıyor, diğer taraf sıradan halkın yaşadığı bölüm. Aradaki nehrin üzerinden geçen bir köprüyle bağlanıyor parçalar birbirlerine ya da birbirinden ayrılıyor. Otomasyon sistemiyle makinelerin ve robotların üretim yaptığı, insanların neredeyse tümüyle tasfiye edildiği, yalıtılmış, büyük bir fabrika yerleşkesi var, halkın yaşadığı bölümden oldukça farklı. Batman’dan farkı ise Ilium’da müreffeh (!) bir toplum oluşturulmuş olması.

Makinelerin şaşmaz bir düzenle işleyişi sayesinde, zaman tasarrufunun yapıldığı, verimliliğin artırıldığı üretim süreci sayesinde, birçok ürün ucuza, hızlıca ve çok miktarda üretilabiliyor ve mükemmel güvenlik paketi sayesinde maaşlarından kesilen parayla insanların ihtiyaçları karşılanıyor, yeni teknolojiye göre yaşam için gerekli eşyaları gün-

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

celleniyor. Batman'ın Site mahallesi dışında yaşayan halkın ekonomik, sosyal, kültürel sorunları varken, nüfus artışı, bölgesel dinamikler ve memleketin gidişatı göz önüne alındığında fakirliğe eğitimsizlik, kadın cinayetleri, intiharlar, faili meçhul cinayetler, radikal dinci terör örgütlerinin yarattığı karanlık atmosfer gibi yakıcı sorunlar eşlik ederken, Ilium'un distopik karakterini ise halkın ekonomik zorluk yaşamamasına karşın mühendis ya da yönetici olamayanların ya asker olmaları ya da Yeniden İnşa ve Islah Kurumu'nun adamı yani bir diğer deyişle 'çürükler ve iskartalar' yerine konmaları oluşturur. Bu da kitabın çarpıcı tespitlerinden biri olarak aslında en büyük sorunun insanların elinden işe yarama, topluma faydalı olma hissiyatlarının alınması olduğunu ortaya koyar. Batman ile Ilium'un sorunları birbirinden oldukça farklı ama kentsel yapı ve sınıfsal farklılıklar açılardan baktığımızda çok benzeşiyorlar.

O dönemlerde petrol ile ilgili bir de film çekilir TPAO'nun isteği ve finansmanıya. Bu film 1966 yapımı Türkiye'nin ilk sinemaskop filmi olan ve Batman'da çekilen *Toprağın Kanı*'dır. Başrolde **Belgin Doruk** vardır. **Serhat Akcan**'ın *Petrol'den Doğan Kent: Petrolün Keşfi ve İluh Köyünün Batman Kentine Dönüşümü* [5] adlı makalede alıntılanmış şekliyle **Belgin Doruk** Batman'ın portresini şöyle çizer: "Diyarbakır'dan iki saat ötedeki eski Batman, mağaralarda, kulübelere yaşayan insanlarıyla tam bir Güneydoğu Anadolu köyü... Adı ilçe, ama köy işte... Ortadan bir demiryolu geçiyor. Demiryolunun öbür yanında 'Türk Petrol Sitesi' 5000-6000 nüfuslu minik bir Paris; asfalt yollar, çiçekli, çamlı parklar, korular, tenis kortları, yüzme havuzları, atletizm sahaları, okullar, apartmanlar, sinemaskop perdeli son sistem sinemalar, tiyatrolar, sıcak sulu, kaloriferli

villalar ve cennetten gelmiş insanlar... Şehrin ortasında, bizim Eyfel adını taktığımız 40 metrelik kule. Üzerinde, İstanbul'da bile göremediğimiz parlaklıkta ışıklar... Civardaki köylerde çalışıp, bize tahsis edilen villaya dönerken hep, Paris'e dönüyoruz, derdik." (Batman Çağdaş Gazetesi, 9 Eylül 2015)

Gümüş tez çalışmasında Batman'ı dünyada devlet ya da özel şirketlerin oluşturduğu 'şirket kent' kavramı çerçevesinde değerlendiriyor. Toplum-mekan ilişkileri düzleminde yaptığı çalışmada görüyoruz ki endüstri devriminin ardından, ideal bir üretim toplumu oluşturmak amacını güden, fabrika ve işçi ilişkisini verimlilik ve insanların hayat standartlarını yükseltmek üzerinden kuran, bu probleme kafa yoran pek çok model oluşturulmuş, denemeler yapılmış. Bu çalışmada da pek çok noktada, özellikle yapılan sözlü çalışmalarda vurgulanan noktalardan bir tanesi, rafineri ile etrafındaki Batman'ın birbirinden çok farklı olması. Şu ifade ise çok çarpıcı: "Batman'da su bile yoktu. Orada sıcak su gece gündüz vardı, Batman'da ise suyun içinde topraktan geldiğinden kurtlar vardı."

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

Bu noktada akla ister istemez şu soru geliyor: TPAO Batman Orkestrası ne kadar Batman'ındı. Yani Batman'da rafineri dışında yaşayan halk bu orkestradan ne kadar haberdardı, hayatlarındaki yeri neydi, dahası bu orkestrayı kendi şehirlerinin orkestrası olarak benimsemişler miydi? Bu soruların yanıtlarına dair bazı ipuçlarını belgeselde yapılan mülakatlardan çıkarmak mümkün. Öncelikle orkestranın elbette rafineri ve çalışanları için kurulduğunu, onlara hizmet verdiğini kabul etmek gerek. Bu sonradan oluşturulan yeni toplum içinde nasıldı peki işleyiş? Mülakatlardan anlıyoruz ki orkestra hem mühendis ve yöneticilere hem de işçilere çalışıyordu. Ahmet Sayman haftanın üç gününde mühendis ve idareci sınıfa daha çok Batı tarzında müzikler yaptıklarını, haftanın iki gününde ise işçi sınıfına hitap ettiklerini ifade ediyor. TPAO'da çalışan ve on bir gün süren greve de katılan, sendikalı işçiler arasında yer alan, işten atılıp grev sonrası işe alınan eski çalışanlardan petrol işçisi **Divan Kesenci** orkestradan haberdar olduklarını, arazide çalıştıklarını ve ara sıra gidip dinlediklerini anlatıyor. **Akman** ise o yıllarda birlik ve beraberliğin olduğunu söylüyor, Batman'da bir düğün olur, cenaze, doğum, sünnet Türkiye Petrolleri oradadır, herkes katılır, böyle bir toplumduk, diyor. Bas gitarist **Çetin Oral** ise halkla temaslarını şöyle anlatıyor: Düğüne çağırınlar TPAO'ya orkestranın parasını yatırırılar, bizi tutarlardı, biz onlara çalardık. Havuzda ya da TPAO'nun misafirhanesinde, diye ekliyor. Anlaşılan o ki orkestra kiralayabildiklerine göre düğünü yapanlar ancak biraz daha kalburüstü kesim, muhtemelen mülki idare, memur, yönetici kesimi. Elbette o yıllarda Batman içerisinde rafineride olduğu gibi çalınabilecek çok mekanın olmayışını da göz önünde tutmak gere-

kir **Oral**'ın aktardığı gibi. Yani belki orkestra istese de rafineri dışında çalacak yer bulamıyordu. **Gümüş**'ün tez çalışmasında da haftanın belirli günleri mühendislere ve müdürlere, belirli günlerinde ise işçilere müzikli partiler düzenlendiği, özel etkinliklerde ya da düğünlerde Batman'a müzik yaptıkları ifade ediliyor. Batman'ın Sesi gazetesinin 22 Mayıs 1967 tarihli sayısında ise 'Lise duvarı yararına konser veren TPAO Orkestrası kentimizde büyük bir alaka gördü' haberi yer alıyor. Orkestranın sadece rafineri sınırları içerisinde kalmadığını öğreniyoruz böylece.

Elbette orkestraya halk nezdinde esas ilginin Altın Mikrofonu kazandıktan sonra oluştuğunu tahmin edebiliriz. **İlhan Telli**'nin anlattığına göre Hürriyet Gazetesi'nin kendilerine tahsis ettiği özel uçakla Batman'a dönerlerken uçaktan aşağı baktığında alanda 20-30 bin kişinin kendilerini beklemektedir. Bu sayının biraz abartılı olduğunu düşünüyorum ama yine de hatırı sayılır bir kalabalık olduğu açık. Konvoy ve kornalarla rafineriye - siteye gittiklerini anlatıyor. Gazeteci **Nizamettin İzgi** ise bu olayla ilgili anısında Silvan üzeri Batman'a kara yoluyla konvoyla geldiklerini, Batman'da da 100 kadar aracın onları beklediğini, şehir turu yapıldığını ve birinciliğin günlerce konuşulduğunu, Batmanlıların bunu kazanılmış bir zafer olarak değerlendirdiklerini ifade ediyor.

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

53 Yıl önce 'Altın Mikrofon ödülü' karşılması

Orkestranın yarışmayı kazandığı 1968 yılına kadar 1964 ve 1967 yıllarında Batman rafinerisinde grevlerin yaşandığını da gazete arşivlerinden öğreniyoruz. 1967'te Batman işçilerinin grevi bakanlar kurulu kararıyla üç ay süreyle durdurulur, işçiler tren yolunu kapatınca jandarma ve polisin karıştığı olaylar çıkar, dokuz işçi yaralanır, gözaltılar olur, grevi durdurmak için camilerde bile vaazlar verilir, greve katılmayan bir işçinin oğlunu hastaneye sokmadıkları ve çocuğun öldüğü iddia edilir, kaymakamlık yayın yasağı koyar, buna rağmen sendikacılar hoparlörle konuşurlar, TPAO yöneticileri sesi bastırmak için arabalarının klaksonlarını çalarlar, çadırlar sökölür, greve rağmen üretim sürdürölür, Batman'da benzin ve mazot sıkıntısı başgösterir, sıkı önlemler alınır. Aynı günlerde dönemin Çalışma Bakanı **Ali Nail Erdem**'in, "Grev, Lenin'in tanımladığı gibi, iktidarı devirmek için kullanılan bir ihtilal üniversitesi değildir. Sendika bir ideolojiden mülhem sınıf esasına dayanan bir kuruluş değildir." açıklaması gazetelere yansır. Dönemin Başbakanı **Ecevit**'in ise aynı tarihlerdeki gazetelerde "Petrolde yabancı şirketlere güvenmek yanlış" açıklamalarını okuruz. Rafineride hayat her gün Paris havasında geçmemektedir yani. Bu gibi dönemlerde Batman Orkestrası çalmayı sürdürmüş müdür bilinmez ama **Atilla Akman** orkestradan 1970'lerde biraz küskünlükle, kırıngılıkla koptu-

ğunu anlatıyor belgeselde. Şarkılar çalıp söylediklerini ama hayatın gerçeklerinin farklı olduğunu ifade ediyor. O dönemlerde Vietnam savaşının olduğu, Türkiye'de gençlerin, 68 kuşağının ayakta olduğunu, üniversite öğrencilerinin vurulmaya, öldürölmeğe başladığı, Türkiye'nin karşıt iki kutba bölünüp düşmanlaştığı, kamplaştığı bir ortamda, Petrol millileştirilsin diye uğraşılırken, toprak reformu istenirken kendini her şeyden soyutlayıp sadece müzikle uğraşmanın kendisine ters geldiğini söylüyor ve şöyle bitiriyor, "aslında keşke devam etseydim çünkü müziğin bu konudaki gücünü daha sonraları öğrendim." Orkestra ise yarışma birinciliğinin ardından da uzun seneler Batman'da kalmaya ve çalmaya devam ediyor. **İlhan Telli** yarışmanın ardından Batman'da kendilerine artık tüm ülke sizi tanıyor, belki sizi artık burada tutamayız dediklerini ama gördükleri sevginin de etkisiyle Batman'ı terk etmediklerini anlatıyor. İzmir Efes, İstanbul Hilton ve Divan otellerinden astronomik teklifler alıyorlar. **Telli** yaklaşık 15 yıl Batman'da kalıyor. Orkestranın en genç elemanı Piyanist **Tomris Özişik** Batman'da evleniyor, çocukları oluyor. 18 sene orada kalıyor. Anlaşılan o ki Batman orkestrayı, orkestra da Batman'ı çok sevmiş.

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

Batman'da Site mahallesinin kurulması, çalışanların burada kalmalarını sağlamak üzere ekonomik, sosyal, kültürel olanaklarının geliştirilmesi amacıyla maaşların yüksek tutulması, TPAO Batman Orkestrası gibi bir orkestranın kurulması Genç Cumhuriyet'in iktisadi kalkınmada en önemli kaynak olarak gördüğü petrole ne kadar önem verdiğini gösteriyor. Batman'ın çekim merkezi olmasıyla birlikte yakın coğrafyalardan da göç almaya başlaması ve insanların rafineri çevresinde yerleşmeleri ise iki farklı dünyanın, iki farklı Batman'ın oluşmasına neden olmuş. Rafineri içi ve dışı aynı özenli, planlı, modern gelişmeyi yaşayamamış. Rafinerinin ilk yıllarında iş imkanları ve rafinerinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere alınan göçler, 1980-90'lı yıllarda Güneydoğu Anadolu'daki çatışma ortamı nedeniyle zorunlu göçe dönüşmüş. [6] Bu hızlı nüfus artışı derinleşen pek çok soruna yol açmış. Yıllar içinde ülke sorunlarının derinleşmesiyle Batman'ın göç alan karmaşık yapısı sonucu belki de ülkenin genelinde de ağır sorunlarla yüzleşmek zorunda kaldığını belleğimizi biraz zorlayarak sadece ulusal basına yansıyan haberlerden bile hatırlayabiliriz. Çarpık kentleşme, varoşlar, işsizlik, aşiret-radikal din kışkacı, terör ve güvenlik sorunları, intihar oranları, kadınların yaşadığı sorunlar -eğitimde eşitsizlik, ataerkil baskı, şiddet ve töre cinayetleri-, faili meçhul cinayetler, yargısız infazlar. Elbette şu anda Batman eski Batman değildir, alışveriş merkezleri, spor salonları, toplantı salonlarıyla Batman şehir merkezi 1960'lı yıllardan farklı bir görüntü çizmektedir ama fakirlik, kadının statüsü, aşiret ve töre baskısı gibi pek çok sorunun da ortadan kalktığını söyleyemeyiz. Burada **Şeyhmus Diken**'in yıllar önce sorduğu soru hala güncel ve hayati önemini koruyor: Bir yer altı kaynağının

yarattığı devasa zenginlik bir şehre gündelik hayatta hiçbir değer yaratmaz mı? Bu soru tabii sadece Batman'a özgü bir soru değil, ülkenin zenginliğinin de emekçi kesimlere katkı sağlamadığını, bu zenginlikten herkesin hak ettiği şekilde payını almadığını, aksine zenginliğin çok küçük bir zümreye aktığını yaşayarak görüyoruz zaten. Hal ve şartlar böyleyken, 1960'lı-70'li yıllarda kuruluş amacı da belli olan, Batı enstrümanlarıyla müzik yapan bir orkestranın Batman'ın tamamına hitap etmesi ve Batman'ın tamamını temsil etmesi mümkün görünmüyor. Bu durum orkestranın eksikliği değil tabii ki çünkü ortada tek bir Batman yok. Buna karşın şehrin belleğinde derin bir iz bıraktığı, Batmanlılara dokunduğu, hala da övünç kaynağı olduğunu tespit etmek gerek.

Datça'da yaşayan ve petrol sektöründen emekli olmuş bir tanıdığım vasıtasıyla 40 yıldır yayın hayatını sürdüren *Batman Çağdaş* gazetesinin halen Yazı İşleri Müdürlüğü'nü yürütmekte olan ve o günlere tanıklık etmiş **Arif Arslan** ile iki kez telefonla görüşme ve TPAO Batman Orkestrası ile ilgili fikirlerini alma şansına eriştim. Batman

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE: TPAO BATMAN ORKESTRASI

M. ÖZGÜR MUTLU

Çağdaş gazetesinin web sitesinde de Batman'la ilgili değerli bir arşiv oluşturmuş. [7] Özellikle üstüne basa basa orkestranın sadece rafinerideki sınırlı ve seçkin kitleye mi yoksa işçi müdür ayırmadan, Batman halkına da çalıp çalmadığını, Batmanlıların orkestradan haberdar olup olmadığını sordum. **Arslan** orkestranın ayda bir şehirdeki sinema salonlarında ücretsiz olarak halka konserler verdiğini, Site Yardımlaşma Derneği çatısı altında orkestra çalışanları ve ailelerinin Batman'da yardıma muhtaç ailelerin çocuklarının okul masraflarını karşıladıklarını, yılbaşlarında düzenlenen balolara çevre illerin valilerinin ve mülki idaresinin geldiğini, orkestra sayesinde **Bariş Manço** gibi pek çok müzisyenin turnelerini Batman'a gelerek sonlandırdıklarını, Batman Orkestrası'nın da ülkede pek çok şehre gidip konserler verdiğini, ödül sonrası Batman'a geldiklerinde onlara gösterilen sevgi ve coşkuyu anlattı. Ben **Arslan**'ın anlattıklarından, anlatırken duyduğu heyecandan Batmanlıların gerçekten TPAO Orkestrası'nı sevdiklerini, o günleri yaşamış olanlarınsa geçmişe özlem duy-

duklarını hissettim. Anlaşılan o ki TPAO Batman Orkestrası petrol işçilerinden Batman halkına, mühendislerden valilere kadar çok geniş bir kesime hitap etmiş.

Altın mikrofonun kazanılmasının ardından orkestrada o günkü kadrodan farklı pek çok müzisyen görev yaptı. Orkestra 1995 yılında sustu. *Dario Moreno ödülü, Akdeniz Dostluk ve Barış Müzik Ödülü, Tanju Okan Ses Yarışması* ödülleri de sahibi olan **İlhan Telli** ise 2016 yılında 77 yaşındayken İzmir'de hayatını kaybetti. TPAO Batman Orkestrası ufak çaplı bir mucize gerçekleştirdi. Şartlar, imkanlar ve imkansızlıklar ne olursa olsun, müzikleriyle hayatı/hayatları zenginleştirdiler, yaşadıkları coğrafyayı ülke gündemine taşıdılar, hem Batman'da hem de Türkiye'nin müzik tarihinde eşsiz bir hikaye, unutulmaz izler ve güzel şarkılar bıraktılar. Bu yazıyı sonuna dek okuyan sizlere orkestranın en sevdiğim iki şarkı benden gelsin: [Meşelidir Enginde Dağlar](#) - YouTube / [TPAO Batman Orkestrası - Kara Toprak \(1967\) - YouTube](#)

KÜÇÜK ÇAPLI BİR MUCİZE:
TPAO BATMAN ORKESTRASI
M. ÖZGÜR MUTLU

Kaynaklar:

- [1] Kara Altından Altın Mikrofonu, Yön: Metin Avdaç, 2009, <https://www.youtube.com/watch?v=lezRX2f1PRg>
- [2] Bir Şirket Kenti Olarak TPAO Batman Yerleşkesinin Toplumsal-Mekansal Okuması, Özlem Gümüş, Y. Linsan Tezi, Mardin Artuklu Üniversitesi, Ocak 2016
- [3] Şehir İçinde Şehir: Batman ve TPAO, Hasan Bıçım, Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi, Sayı 65, Aralık 2020
- [4] Otomatik Piyano'dan Çıkan Truva Atı, M. Özgür Mutlu, <https://edebiyatburada.com/ozgur-mutlu-yazdi-otomatik-piyanodan-cikan-truva-ati/>
- [5] Petrolde Doğan Kent: Petrolün Keşfi ve İluh Köyünün Batman Kentine Dönüşümü (1936-1957), Tekin İDEM - Serhat AKCAN, Batman Kent Araştırmaları, Editör: Emrullah Türk, Çizgi Kitabevi, Eylül 2020
- [6] Göçün Kentleşme Üzerindeki Sosyo-Ekonomik ve Kültürel Etkileri: Batman Örneği, Muzaffer Bimay, Doktora Tezi, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, 2019
- [7] Arif Arslan ve <https://www.batmancagdas.com/>
- [8] Milliyet Gazetesi Arşivi

ZAMANIN VİYADÜĞÜ

MEHMET ŞİRİN AYDEMİR

Güneşe öykünüyor ayın nur giyinen yüzü
mağrur bir bakış fırlatıyor yüreğimdeki küllenmeye yüz tutmuş magmaya
bir karartı beliriyor ilkin odamın dip duvarında
sirayet ediyor gölgesi yorgun günün hatmi çiçeklerinin kırılğan yüzüne
keyifleniyor elleri meşaleli ateş böcekleri
rüzgarın tiz sesi yankılanıyor koridorlarında kuzey cepheli umudumun
ufkun bitimsiz çizgisinde kayboluyor mor hareli kuşlar
ağır aksak ilerliyor yorgun ömrüm zamanın vüyadiğünde
istemsiz geri veriyorum mazbatasını gençliğimin, sahibine alemin
hangi kıyısız denize açıldığım vapurda son kez ardımdan hangi el sallanacak
bilmiyorum

VAROLMANIN HAFİFLİĞİ

GÜLSÜM IŞILDAR

Varoluş hüznümü kucaklayan
Şiirin yarası der ki,
Benden başka kimse aramaz
Sağaltamaz kimse seni...

Hiçlikle heplik arasında
Gidip gelen,
Zehirden panzehir
Cennetten cehennem çıkaran
Ve kirlenen bütün renkler
Arasında bembeyaz kalanım...

Ey, dünya ağrımı gücendiren ölüm,
Çok dinli sözcükler mezhebinde
Ölümü öldürmekle meşgulüm...

KÜLTÜREL TERÖR

KAFKA KEDİSİ
HALİT PAYZA

Anglosakson kültür; temel bilgi, Frankofon kültür de; kökene inme, en küçük ayrıntıya kadar bilme üzerine kurulu. Algıda temel bilgilerin karşılığı duyumsanır, nesnenin tanınırlığı, onun en küçük ayrıntılarına kadar bilinmekle gerçekleşir. Diyalektiğin sav, karşı sav, bileşim ilişkisinin de oluşumu budur. Oysa bizde ‘göz kararı, el yordamı’ yürekliliği egemen, ‘ben yaptım, oldu’ mantığı geçerli. **Özdemir İnce** *Şiir ve Gerçekçilik*’te [1] Türk yazını ve çağdaş Türkçenin en iyi yazınsal örnekleriyle öğretilmediği, konuşulan ve yazılan ana dilin önemsenmediği, çünkü eğitimde Türkçe öğretilmediği, dilimizin halkın ve kitle iletişim araçlarında kullanıldığı biçimiyle giderek yolsulaştırıldığı, kirletildiğini söyler. Özel bir alan olan yazında da eleştirinin yerini tanıtım, tanıtımın yerini de, ardında sermayenin gösterişli dergilerinde çarpıcı haber ve ‘promosyon’ girişimleri alır. **İnce** yazar ve şairlerin tıpkı bir seks yıldızı gibi tuhaf bir nesneye dönüştüğünü, yazarın yapıtın önüne geçtiğini ileri sürer.

Çağımız, yönlendirilen, yönetilen, yönetenlerin ve yönlendirenlerin kuralları koyduğu, kendi koyduğu kuralları çiğnemekten kaçınmadıkları bir çağdır. Sermayeden yana işleyen bir sistem olarak karşımıza çıkmaktadır. Sanatın kuralları değildir bunlar. Hiçbir sanatsal ve toplum yararcı politikalar, ilkeler değildir geçerli olan. Sanat, işlevini yitirmiş, anamalcı düzeni ereleyen saldırı imha silahlarıyla donatılmış, metalaştırılmıştır. Bedeli ödenerek kullanılabilen, alınıp satılabilen bir maldır şiir, resim, roman, vs. İçine kadar kötü olursa olsun, yapılan ve satışı gerçekleşen yalnızca ambalajdır. Sanatın yerel, evrensel yasaları yok sayıldığında, geride orman yasaları kalır. **İnce**’nin sözü edilen kitabında yazdığı gibi herhangi birinin elinden çıkan ve önemsenmeyecek bir yapıt, adı bilinen, televizyonlarda, yazınsal dergilerde görülen biri tarafından yazıldığında önemseniyor, ilgi görüyor, vit-

rinlerde yerini alıyor. Yazar ya da şair de bu metacı yaklaşımla “...*Gelenek*’i okuyup öğrenmek yerine, kendinden birkaç yaş büyük ama meydanın daha sonra bir kenara atmak üzere birkaç aylığına ya da yıllığına yıldızaştırdığı şaircikleri, yazarcıkları, yazmaları okuyup onlara benzemeye çalışıyor.” (s.9) **İnce**’ye göre bu ‘tüyler ürpertici bir yazınsal cehalet terörü’dür. (s.9)

Kültürel terör, ülkeyi çağın dışına götürüyor. Yazın da ‘çağın ve mekânın’ dışına itiliyor. Dışlanan yazın, başka dillerin yazını karşısında onlarla ‘rekabet’ edebileceği donanımdan yoksun bırakılıyor. İnce, bunu ‘gecekondulaşma’ olarak adlandırıyor. “*Uçurum uçurumu çağırır, yanlış başka yanlışlara yol açar (abyssus abyssum invocat!) İçinde bulunduğumuz koşullarda başta basın, reklam ve medya meslekleri olmak üzere, bütün meslekler yozlaşmaya yargılı görünüyor. Çünkü bu meslek düzenini reddedemezler, düzen nereye giderse onu izlerler. Düzeni reddetme olanağına sahip olan tek meslek ise yazarın, şairin mesleği, daha doğrusu mesleksizliği. Şair ve yazar bu şansı, bu son şansı iyi kullanmalı, elinden kaçırmamalı. Çünkü iletişim çağının koşullarına karşın şairin ve yazarın ilkel toplumdaki görev ve yükümlülükleri değişmemiştir: Hekim, din adamı, tarihçi ve bilici.*” (s.10)

Kültürel terör, terörün sözcük anlamı gibi yazınıımızda da değerleri aşındırıyor, yok ediyor. Bir şeyin aşınması için, önce aşınacak olanın nesnel varlığı, onun aşınmadan önce de değerli ve önemli olmasını gerektiriyor. Ancak değerli olan aşındırılarak değersizleştirilebilir. Değersiz olan aşındırılamaz, daha fazla değersizleştirilemez. Zaten kendiliğinden aşınmış / değersizleştirilmiştir. Şimdi olduğu şey olabileceği en alt düzeydir, onu istesiniz de daha aşağılara çekemezsiniz. Dip noktadır orası, dibe vurmuştur, gidebileceği başka bir yer yoktur / kalma-

mıştır. Yazınsal değer aşınması denildiğinde, değersiz, sıradan, yazınsal olmayan, yazınsal değerleri içermeyen yapıtlardan söz ediliyor. Onlar zaten yeterince değersizdirler, yeterince aşınmışlardır, inebilecekleri en alt düzeydedirler, dibe vurmuşlardır ve daha fazla aşağı çekilemezler. Her ne kadar yazınsallığın içerisinde yer alıyor gibi görünseler de, yazınsallığın iyi örnekleri olmadıklarından, yazın onları kendi dışında ve ötede bir yere koyar, kendi içine almaz, dışlar. Yazınsal değillerse değersizdirler ve değersiz olduklarından artık yazınsal değillerdir.

Yazınsal değer aşınması denildiğinde karşıtına, değerli olana bakmak gerekir. Ancak değerli olan aşındırılabilir, değer yitirebilir ve değerliyen, değersiz / geçersiz kılınabilir. Yazınımızdaki değerli olan aşındırılabilir, öyleyse yazınımız değer yaratmak, değerli olmak durumundadır. Yazın değer yaratmalıdır ki, değersiz olan, yaratılan değeri aşındırma girişiminde bulunabilsin. Yazın zıtların birlikteliğini içinde bulundurur, değerli olan, karşıtında değersiz taşıır, ancak karşılaştırarak hangisinin değerli ve hangisinin değersiz olduğu çıkarsaması yapılabilir. Her yeni değer, bir önceki değere kattığı artı değerle değerlendirilebilir. Artı değer, meta üretiminin tersine, yazında sömürüyü içermez, üretilenin değerini ucuzlatmaz. İktisattaki kötü para iyi parayı kovarın aksine, iyi yazın, kötü yazını kovar. Değerli olan kıymetlidir, çünkü azdır, değişim ve kullanımı değerli yüksektir. Değer, gereksinimden doğar. **Engels**'in 'gereksinimler buluşların anasıdır' savsözünde değindiği gibi Okur gereksindiği için yazına ilgi gösterir. **Pablo Neruda**'nın şiiri, şairinden çok ona gereksinim duyan *Isla Negra* postacısı **Mario Jimenez**'indir.

Antonio Skarmeta, Şilili bir yazar. İlk kez Almanya'da, Berlin'de 1982'de *Neruda'nın Postacısı* adını verdiği bir oyun yazdı. **Skarmeta**,

1985'te *Neruda'nın Postacısı*'nı roman olarak yeniden yazdı. *Neruda'nın Postacısı* [2] 1950'li yıllarda geçer. *Isla Negra* adlı küçük bir balıkçı kasabasında yaşayan 17 yaşındaki Mario Jimenez, baba mesleğini yapmak istemez. Babası balıkçılık yaparak yaşamını sürdürmektedir. Jimenez ise balıkçı değil, postacı olmayı yeğler. Postayı dağıtırken en iyi dostu adanın dört bir yanına ulaşmak için kullandığı bisikletidir. En çok **Neruda**'ya çalışıyor gibidir, küçük bir balıkçı kasabası olan *Isla Negra*'da, dünyanın her köşesinden gelen en çok mektubu *Neruda* almaktadır. **Neruda**, Şili'nin küçük balıkçı kasabası olan *Isla Negra*'da sürgündür. *Isla Negra* 'Kara Ada' anlamına gelse de ada değildir. Bu ilişkiyle birlikte **Neruda** ile Mario Jimenez arasında gittikçe yoğunlaşan bir dostluk başlar. Bu dostluk sırasında Mario Jimenez şiirle tanışır, Jimenez o güne değin hiç şiir okumamıştır. **Neruda**'ya posta taşıırken aralarında başlayan dostlukları, dostunun şiirlerini okumakla ve şiirle tanışmaya götürür Jimenez'i. Mario Jimenez ancak bundan sonra şiirin ne kadar önemli olduğunu kavramaya başlayacaktır. Jimenez, **Neruda**'nın şiirlerini kopyalamaya, kendi yazdığı şiirleri gibi kullanmaya başlar. **Neruda**'nın şiirlerinin altına kendi adını koyar. İlk görüşte âşık olduğu kıza onun şiirleri aracılığı ile yaklaşır, aralarındaki aşkın başlangıcı olacaktır **Neruda**'nın şiirleri. **Neruda**, Mario Jimenez'e kendi şiirleri ile kızı baştan çıkardığını söyler. Hiç kuşkusuz sonradan ortaya çıkabilecek bu durumda, aşk zarar görecektir. Jimenez, *Neruda*'nın şiirleri ile kızı baştan çıkardığını kabul eder ama o şiirleri *Neruda* yazmış olsa da yalnızca **Neruda**'ya ait olamayacağını söyler. Ne demektir bu? Şairin yazdığı şiir şairindir. Ne var ki şiirler yalnızca şiiri yazan şaire ait değildir de. *Neruda* yazdığı şiirlerin, şiiri yazana ait olmadığını mı söylemek istediğini sorar. Postacı Mario Jimenez'in yanıtı ilginçtir; "Evet" diyecektir, "*Şiir yazana değil ihtiyacı olana aittir.*" Şiir bir değer yaratır ve bu değer paylaşılabılır. İşte bu bir değerdir. **Neruda**'nın şiire kattığı artı değerdir.

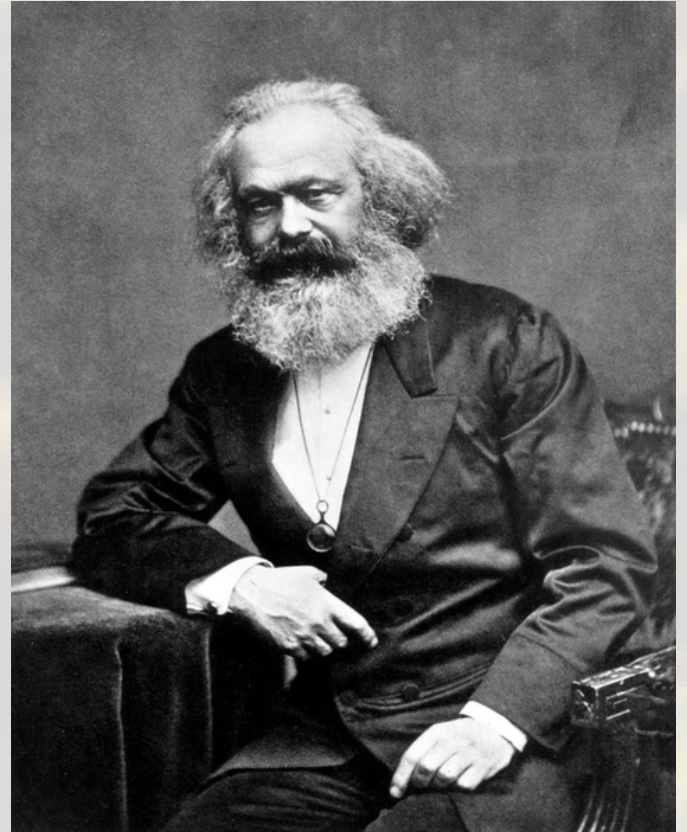
Sanat bunun dışında nedir öyleyse?

ALEXANDER
GOTTLIEB
BAUMGARTEN

Estetiğin kurucusu **Baumgarten**'dir. Mantıksal kavramının hedefini "gerçek" olarak gösterir. Estetik kavram duyusal olduğu için onun da hedefi güzeldir. Güzel, duyularla kavranan mükemmellik, mutlaklıktır. Gerçek ise ussal ve onunla kavranabilen kusursuzluktur. Estetiğin babası estetikte ve güzelde iyiyi, ahlaksal olanı arar. Gerçekleşeceği en üst düzey olarak da doğayı gösterir. '*Sanatın görevi doğayı taklit etmektir*' önermesini öne çıkarır. **Kant**'a göre insan doğayı kendi dışında ve kendini doğa içinde kavrar. Kendi dışındaki doğada gerçeği, kendi içinde iyiyi arar. Bunlardan biri saf aklın, diğeri pratik aklın işlevidir. Bu iki kavram dışında üçüncü bir kavramdan da söz eder **Kant**. Karar verme yeteneği kavramı ile açıklar onu da. Estetik duygusunun temelini bunun oluşturduğunu ileri sürer. **Schiller**'e göre sanatın amacı güzelliştir, güzelliğin kaynağını pratik yarar ereği taşımayan haz oluşturur. **Hegel**'e göre Tanrı doğada ve sanatta güzellik olarak görünmektedir. Nesnede ve öznde, doğada ve ruhta... Güzellik, maddenin arasından duyumsanan, görünen düşüncedir. **Herbart**'a göre ise tam tersine kendi başına bir güzellik yoktur, olamaz. Bizim güzele ilişkin yargılarımız vardır. **Schopenhauer**, estetiği basamaksal teori ile açıklar. İstenç değişik basa-

maklarda nesnelleşir, istencin nesnelleşme basamağı ne kadar yüksekse güzel daha güzeldir. **Hartman**'a göre güzellik dış dünyada değildir, güzelliği sanatçı üretir. **Bergmann**'a göre güzelliği nesnel olarak belirleyebilmek olanaksızdır. **Veron**'a göre sanat, çizgi, biçim ve renklerin uyumu, ya da belirli ritimleri olan devinim, ses ya da sözcüklerin birbirini izlerliği şeklinde kendini gösteren duyguların açığa çıkmasıdır. **Darwin**, güzelliği yalnızca insanda aramaz, hayvanlarda da olduğunu söyler. En süslü olan erildir, dişisini güzelliği ile tavlarken ve tohumlarını ona bırakarak geleceğe ular. Estetisyenler, kuramcılar, yazarlar sanat, haz, güzellik, değer, iyi gibi kavramlar üzerine yüzlerce tez ileri sürmüşlerdir. **Mandelson, Home, Burke, Pere Andre, Pagano, Muratori, Fichte, Adam Müller, Weisse, Jungmann, Cousin, Jouffroy, Taine, Guyau, Cherbuliez, Coster, Spencer, Morlay, Knight** sanat üzerine onun kavranılmasını varsıllaştıracak açıklamalarda bulunmuşlardır.

KARL MARKS

KÜLTÜREL TERÖR

HALİT PAYZA

Yazınımda değer aşınmasını, feodalizmden kapitalizmin ortaya çıkışıyla başlatmak olasıdır. **Marks**, kapitalizmin 16. Yüzyılda ortaya çıkan dünya ticareti ve dünya pazarı olgusuyla başlatır. Bu egemen düzen içinde; tarihsel ve toplumsallıktan kopulmuştur. Düşünsel eylemlilikten kaçınılmıştır. Tarihsel ve toplumsal olandan kopuş, düşünsel eylemlilikten kaçış, egemen ideolojinin politikasıdır. Bütün bu olumsuzluklar yaşamı yaşanılmaz kılmış, bütün insanal değerleri dışlamıştır. Bu anlayış, insanın evrenden ve evrensel birikimden yararlanmasını ortadan kaldırarak, kültürel üstyapının çöküşünü hızlandırmıştır. Çağımız, kapitalizmin en üstü ve daha vahşisi olan emperyalizm çağıdır. Bu dönemde değerler daha hızlı aşındırılmakta, yıpranmaktadır. Emperyalizm; daha doğmadan, yaratılana ideoloji verme, tüketim kültürü ile biçimlendirme eğilimindedir. **Baudelaire**’in şiirinin bir dizesi gibi: “Her kim ki yitirmiştir bulunmayacak olanı.” Sanat yitirilmiş bulma çabasıdır. Değerli olanı aramak, bulmaktır, aşınmışlığın, panzehiri budur.

IMAJ: GALLO IMAGES/ ISTOCK

Sanatın yerel, evrensel yasaları yok sayıldığında, geride nasıl orman yasaları kalıyorsa, orman yasaları sanatın yasaları yerine geçiyor ve değerler, değersizlik olan bu yasalar üzerinden değersizleştiriliyor. Böylece yazar ve okur ortadan kalkıyor ve meydan alıcı ve satıcıya kalıyor. ‘Menkul Kıymetler Borsası’ gibi ‘Keremeti Kendinden Menkul Kıymetler Borsası’ olmaya

Bu borsayı sermayenin ticari kaygıları ve çıkarları belirlemekte, Ticaret Yasaları yaratıcılığın yerine geçmekte. Belirleyici olan paranın gücü ve satın alma özelliği. Yazarlar ve şairler kendilerine tanınan sınırlar içinde ve ona bu olanakları sağlayanların çıkarlarına dokunmaksızın yazarlık ve şairlik yapmak zorunda duyumsuyorlar kendilerini. İçlerinden gelen ses, yaratıcılıklarının sesi değil, ona fısıldananların sesidir. Bu ses kapitalizmin, yenedünya düzeninin, küreselleşme/postmodernizm adı altında dünyaya dayattığı sistemin sesidir. Bu ses, düşünmemeyi, sorgulamamayı, değer üretmemeyi önermektedir. Kapitalizmin sahte peygamberler ve sahte kutsal kitaplar aracılığı ile insanlara getirdikleri yeni din budur! Bu sistem içinde, yazarlar arenada birbirleri ile dövüşmek zorundalar. Ölümüne yapılan bir dövüş. Arenaya kaç kişi girerse girsin, bir kişi çıkacaktır. Yayın ve kültür politikası bu olunca, metalaştırılmış ürünün satışı için bu kanlı dövüş de garantili satış belgesi niteliğine dönüşmektedir. Bu konumda artık yazar soru sorabilme hakkını yitirmiştir. ‘Ey okur neredesin?’ [3] diyemez. ‘Ben buradayım’ diyemez. Okur, bütün bunlara karşın yine varsa ‘Sen neredesin ey yazar?’ ve ‘Her şeye karşın ben hâlâ buradayım’ diyecektir. Ya da yazarın sorusunun karşılığı ölümcül bir sessizlik olacaktır. Çünkü artık okuru kalmamıştır, okuru olmayan bir yazar, artık okur için yazmayan bir yazandır, giderek yazacak, incir çekirdeğini bile dolduracak özgür tek bir savı, sözü kalmamış, yok yazardır. Okurun varlığını sorun etmeyen yazar, okurları tarafından yazarlığı sorun edilmeyen bir yazardır. Yazar, bu konumda yazar değildir, başka bir şeydir, makinedir. Varlığı ve yazdıkları boşlukta kalacaktır.

Türk yazını artık bağımsız olmadığı gerçeğiyle yüzleşmek durumundadır. Yayıncılık artık yayınevlerinden çok, yayıncılık da yapan holdinglerin denetiminde... **Bertholt Brecht**'in ünlü sözünü gündemdedir; "*Banka soyamak, banka*

kurmandan daha ahlaksızca bir davranış değildir.” Bankalar, sermaye yönetimi ve ihracı dışında yayıncılık da yapmakta. Holdingin hem bankası, hem yayınevi, hem dağıtım şirketi ve yayımladığı kitapları satabileceği kitapçı dükkânları var. Bunun dışında yazarları ve kitapları tanıtmak ve pazarlamak için görsel ve yazılı medyaya da sahipler.

Kapitalizm, kendi varlığını egemen kılmak, tek güç olarak varlığını geliştirerek sürdürebilmek için, kullanabileceği bütün enstrümanları, bütünün bütün parçacıklarını, kendi yasalarını işletme mantığı ile çirkinliğini gizlemeyi, gözden kaçırmayı deneyecektir. Yapılan, yapılacak olan, her gün biraz daha geliştirerek, dönüştürerek yapılmak istenilen budur. İnsan gözden çıkarılmıştır, düşünmemeli, yalnızca tüketmelidir. Kapitalizme göre insan tüketen varlıktır. Kapitalizmin sömürü mantığı insanı insan olarak değil, tüketici olarak görmektedir. Üretirken sömürdüğü yetmiyor gibi, tüketirken de kâr etmeyi düşünecek ve gerçekleştirecektir. Böylesi güdümlü, yönetilen, yaratıcılığına prangalar vurulmuş yazarlar, özgün ürünler veremeyeceklerdir. Bu da bizi, yazının işlevini yitirmesine ve başka amaçlar için kullanılmasına kadar götürecektir. Yazar buna bilerek onay veriyorsa çok çaresiz kalmış olmalıdır. Yazar ola-

rak, aydın olarak değil, yazdıkları dergi ve gazetelerde sınıfsal olarak görevlerini kapitalizmin / emperyalizmin yanında yer alarak yapıyor demektir. Yükselen değer canavar yaratmaktır. Çok başarılı olduğumuz görülüyor.

ARISTOTELES

[1] Özdemir İnce, Şiir ve Gerçekçilik, Türkiye İş Bankası Yayınları, 2001, s.9 Dipnot karmaşasından uzakta kalmak için, kaynak ya da bölüm değişene kadar sayfa numaraları ile yetineceğim.

[2] Postacı filminde 1950’li yıllarda İtalya’da sakin küçük bir adada geçen olaylar, Antonio Skarmeta’nın romanında ve bundan uyarlanan, 1970’de beyaz perdeye aktarılan başka bir filmde Şili’nin Isla Negra adındaki küçük bir kasabasında geçer. Filmde Pablo Neruda’nın burada bulunmasının gerekçesi siyasal sürgün olarak verilir. Gerçekte, Neruda 1952 yılında İtalya’nın Capri adasında, İtalyan tarihçi Edwin Cerio’nun villasında bir süre yaşamıştır. Kitapta Mario Jimenez 17 yaşında, filmde Massimo Troisi’nin canlandırdığı Mario Ruoppolo ise 35-40 yaşlarında gösterilir.

[3] Oğuz Atay’ın Tutunamayanlar roman kahramanı Selim Işık’ın sorusu.

Karar

SENCER BAŞAT

*Senin yağmurunda
içimde seller akar
bazısı kapar camını
bazısı suyun ruhunu koklar
ıslanır sapına kadar*

*suya karşı camı kapamak
zor karar*

Özgür Esir

SENCER BAŞAT

*Kayıp değildi zaman
bilince gizlenmişti
seçilmiş her an
esir sanıyorlar bedenimi
akan duvarın ardından*

baba ben ölmüş müyüm?

METİN DİKEÇ

-bu savrulan kimdir baba?
-yoluna düşkün bir işret erbabı
kurda kuşa oğul verir
ç'ölüm bana düz gelir diye
göçtüğü yer yangın
rüzgârın öğüdüne kanıp
muma pervane öğrettiğinden
küldür tanıklığı

-bu sızlanan kimdir baba?
-celladına dargın bir ehli zebun
şaraba sadaka dağıtmaktan gelir
güvercin uçurup
öksüz kirazları evlat aldığından
ve nevbet vuranlara
zifir güldüğünden
kapıyı içten çalar

-bu kokan neyin nesi baba?
-güzüne susamış bir dal iğde
kandan remil açanlara
gül kışkırtan dervişin
hanesinde yarılmıştır
ıgırıp atıp gökyüzüne
ciğerinde su lekesiyle
söyleşir

2013 / ankara

HAYAT BİLGİSİNİN EN GÜZEL ÇEVİRİSİ: ŞİİR

HÜLYA DENİZ ÜNAL

Yıllar önce Varlık Dergisi'nde Enver Ercan'ın genç şairlere öğütler veren (yoksa hafif yollu çıkışan mı demeliyim?) bir yazısını okumuştum. Şiir yazan gençlere, kendi aralarında yaptıkları özel konuşmaları kimseye -hatta kendisine bile- aktarmamalarını öğütlerken, “iki kişi arasında yapılan konuşmalar, karşıdakinin haysiyetine emanet edilir” diyordu.

Bir bakıma hayat bilgisini, şair bakışıyla dilimize çeviriyordu. Doğal olarak da bildiğimiz ama üzerinde durmadığımız bir ayrıntıyla bizi yeniden yüzleştiriyor, bir şiir çevirisi gibi yeniden yazıyordu.

HAYAT BİLGİSİNİN EN GÜZEL ÇEVİRİSİ: ŞİİR

HÜLYA DENİZ ÜNAL

Bu tümce, bir büyük yüzleşme, bir yarılma, bir sarsıntı, bir depreme dönüştü içimde... İşte tam da buydu. Benim yıllardır yaptığım, daha doğrusu yapmaya çalıştığım, buydu. Bana güvenilerek söylenmiş özel hiçbir şeyi üçüncü şahıslarla paylaşamamak. Benim değil, bana söyleyenin emaneti saymak, söylenenleri kimseye aktarma hakkını kendimde görmemek. Birinin ardından konuşmam gerekirse de yine aynı mantıkla düşünürdüm. Acaba karşımda olsa bu söyleyeceklerimi onun yüzüne, gözlerinin içine baka baka söyleyebilir miydim? Bu soruyu sıkça sormuşumdur kendime, ondan sonra kurmuşumdur tümcelerimi genellikle, vicdanımın izin verdiği ölçüde.

Ama benim ardından konuşurken bunu yapmışlar mıdır bilemem. Ya da benim onlara emanet ettiğim sözcüklere sahip çıkıp yeterince gizleyebilmiş, koruyabilmişler midir? Elbette yapanlar olmuştur, ancak sayıları çok da fazla değildir. Rahat konuşmuş olmaları... Bazen de olmayanı, olana kattıkları daha çoktur kanımca. Günümüzde bu davranış biçimine linç kültürü de eklendi. Herkes yargıç, savcı olabiliyor bir çırpıda. Nedenini niçinini sorgulamadan, yüzeysel bilgilerle çoğu zaman doğru olmayan sonuçlara ulaşabiliyor. Vicdani düzeltmeler tam da yanlışın yapıldığı yerde başlar. Davranış biçimlerimizi arada bir gözden geçirmenin hepimize iyi geleceğinden eminim.

İki kişi arasındaki konuşmalar gerçekten de karşıdakinin haysiyetine emanet edilir. Çünkü siz karşınızdaki kişiye güvenmiş, paylaşmışsınızdır. İnsan olmanın erdemi değil midir paylaşmak ve bizimle konuşulani tüm gizliyle korumak.

İnsan kimi zaman kendine bile fazla gelir. İçinizdeki yükü taşıyamadığınızda, yüreğiyle bir omuz verir size güvendiğiniz bir insan. Siz yol alırsınız ondan güç alarak, acıların arasında yer açar, adım atar, soluklanırsınız. Hele de aktardığınız insan özel saydığınız bir kişiye. Orada başka bir hesap yapılabilir mi, güvensizlik senaryoları oluşturmak bir yana, herhangi bir olumsuzluk düşünülebilir mi?

Yahya Kemal “mısra benim şahsiyetimdir” der ya... Buradan; tümüyle katılarak ayrılmayı, bir başka bakış açısıyla düşünmeyi denemek istiyorum. Karşıdakinin haysiyetine emanet edemediğimiz sözcüklerden mi oluşur şiir? Şair, sözü şiire mi emanet eder? Ya da şiir yazar özne, içindeki ötekine, yani şaire mi söyler söyleyeceklerini, onunla mı paylaşır? Şairin yüreğinde emanete aldığı sözcüklerden mi oluşur şiir? Bilinçaltımızda demlenip yaşadıklarımızdan beslenerek. Bizim söylediklerimiz dışında duygusal çıkarımlar yaparak, mırıldandıklarımızı düzene sokarak ve bunu anlamlara dönüştürerek emanetine alan ahşaptan bir söz sandığı mıdır şiir? Koşulsuz güvendiğimiz, ona bıraktığımız sözler dışında hiçbir şey ve ayrıntıyı kimselerle paylaşmayacağını bildiğimiz. Kitleleme gereği duymadığımız, duymayacağımız. Yaşantımızın içinden çıkan, gelenek ve geçmişimizle beslenen, bugünle soluk alan, derimizdeki gözenekler örneği. Şair bedense, şiir ruhtur. Haysiyet de ruhun derinliklerinde gizlidir. Evet, tam da orada. Kalbin şiirle attığı yerde...

japaratinga

MUSTAFA SEYFİ

*"biz seninle ağaçlara salıncak kurmak için yaratıldık"
küçük iskender*

şehir bitti,
adını bilmediğim ağaçlardan örülü
bir manzara başladı sabahın ötesinde.
uyandım
güneşin var ettiği kuşları gördüm ilk kez,
kurumuş bir merhaba'yı suladım senin için.
esmerliğini kalbime damga diye basıp
yürüdüm;
ah seninle
ıslansak sonsuz bir yağmurun içinde.

ruhum katılaştı aynı yerlerde ölmekten,
mezar taşımda yazılı boşluğa tutunup ayağa kalktım.
hem misafirdim hem ev sahibi
kapılarım
bir cumartesi açık,
diğer günler kilitli.
sevgilim,
her merhabanda biraz daha yaşadım
yalnızlık sana büyüyen bir nadastı kalbimde;
gözlerinde aymış yıldızlardan öperim.

şehir bitti,
adını öğrendim karıncalara yol gösteren ağaçların
sabahtan kalkıp akşama taşındı ezberimdeki manzara.
uykuya daldım,
yorgun bir elveda'yı astım yıldızların ucuna ikimize
adak.
esmerliğinin kalbimde bıraktığı iz için
teşekkür ettim hiç görmediğim bir efendiye;
ah seninle
sevişsek sonsuz bir gecenin içinde.

sevgilim,
her elvedanda biraz daha yaşlandım
çekildi güneşin el ettiği kuşlar parmaklarımdan,
küsün duran kanatlarından öperim.

KENT

SEVGİ EROL ÖÇAL

Bir kent uyanıyor uykusundan
Güneş çıkarken ufuk çizgisinden
Elleri gümüş rengi çocuklar içiyorlar ışığı çukur tabaklardan
Saç örgüsü altından fistanı çiçekli analar
Çayır gözlü kır kokulu babalar
Açıyorlar yüreklerini güneşin aynasına
Doluyor güneş doluyor evlerin renksiz duvarlarından
Benzi soluk yüzlü kentin gözlerine
Doyasıya çekip ışığı içlerine
Nefesleniyor kent yılgını yığınlar
Düş yorgunu yitik yalnızlık
Kum kızılı Fırçasıyla boyuyor efkari
Güneşin aydınlığında
Kesimi yanlışı hayatların heba olmuş ruhları diriliyor
Sığamayıp toprağa taşıyorlar fışkırarak
Sokağın sabah sesleri güneşi selamlayan
Akordu yenilenmiş notası hicaz müzik şenliğinde inliyor
Az sonra ayaklanan bir kent başlıyor yürümeye
Kavşakların yol ayrımında
Güneşle ısınan uzun gölgelerinin peşi sıra
Güneşin yıkadığı sokaklarda
Kendilerine biçilen role telaşlı adımlarla yürüyorlar
Kavuşunca güneş ufkun kızıl noktasına
Bir sönüp bir yanan yıldızlar tutuşunca Ay la
Gürültülü kent arınıyor firari topluluk toplamından
Çekiliyor el ayak siyahları giyen kentin içinden
Kent gömülüyor sessizce dört duvarlı hengâmeye
Yılgınlığın yitik gecelerinde dalıyor rüyasız uykusuna...

23 haziran 2023

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

İlginç, şaşırtıcı bir rastlantı bu yazıyı hazırlamaya başladığım saatler 17 Ağustos 1999 depreminin 24. yıldönümüne girdiğimiz ilk saatlere denk geldi... Bu yılın 6 Şubat’ında Kahramanmaraş merkezli iki büyük depremle sarsılmıştık. Yüzyılın felaketi olarak adlandırılan deprem; Kahramanmaraş, Kilis, Diyarbakır, Adana, Osmaniye, Gaziantep, Şanlıurfa, Adıyaman, Malatya ve Hatay’da büyük yıkıma yol açtı. Resmi rakamlara göre 50 binin üstünde insanımızı kaybettik. Yaşanan büyük yıkıma, büyük felakete baktığımızda can kaybının söylenen resmi rakamın 3-4 katı üstünde olduğunu düşünebiliyoruz ne yazık ki. Yaşanan büyük felaketin üstünden 7-8 ay geçmesine rağmen deprem bölgelerindeki yüzlerce yakınını kaybeden acılı insanlarımız büyük bir yokluk, sefalet, ilgisizlik içinde ve hâlâ çadırlarda, konteynırlarda, susuz, tuvaletsiz, sağlık ve hijyen koşullarının olmadığı ortamlarda yaşam sürdürmeye çalışıyorlar.

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

Bu depremler bize deprem gerçeğini anımsatsa da bütün kurumlarıyla devlet ne yaşanan acılara çare ve ilaç olabildi ne de olası yeni büyük felaketler için çözümler üretebildi.

Yeni ve daha güzel bir dünya özlemiyle yola çıkıp büyük bedeller ödeyen, büyük kayıplar veren bizim kuşağın (78’liler ya da doğum tarihlerine göre 57’liler, 60’lılar) bir önceki yüzyıldan başlayarak günümüze kadar görmediği, yaşamadığı felaket kalmadı. Soğuk Savaş dönemi, Ortadoğu savaşları, darbeler, salgınlar, doğal afetler, büyük ve köklü dönüşümler; sanki dünyanın bütün acıları bize denk geldi hissi, düşüncesi yaratan bir hayat yaşadık.

Her depremle geçmiş yıllarda yaşanan, tanık olduğumuz depremleri anımsıyoruz, acımız ve korkumuz tazeleniyor. CazKedisi için yazı istendiğinde acısı çok taze olan ve geçmiş depremleri anımsamama yol açan ‘deprem gerçeği’ 1976’da yaşanan Van depremi sonrası **Erkan Yücel**’in Ankara Halk Tiyatrosu’nun oynadığı *Deprem ve Zulüm* oyunundan ve sinemaya yansımalarından, yapılan deprem filmlerinden söz etmek istedim.

23 Ekim 2011 tarihinde Van’da Kandilli Rasathanesine göre 6.6, ABD Jeoloji Araştırmaları Kurumuna göre 7.2 büyüklüğünde yıkıcı bir deprem felaketi yaşanmıştı. Kandilli Rasathanesinden daha sonra yapılan açıklamada, depremin büyüklüğünün depremin merkez üssünde 9.0 olduğu belirtilmişti.

Depremde binalar yıkılmış, elektrik ve telefon hatları kesilmiş can kayıpları yaşanmış, Cumhuriyet tarihi boyunca Anadolu’da meydana gelen en büyük depremlerden biri olarak kayıtlara geçmişti.

Bir yazımda “*Van o günden bu yana üşüyor. Vanlı depremzedeler ölüme terk edildi. Başta barınma olmak üzere hiçbir ihtiyaçlarının karşılanmadığı depremzedeler yerleştirildikleri konteynerlerden çıkarılmak isteniyor, elektrikleri kesiliyor. Depremzedelerin kaldığı çadırlarda yangınlar çıkıyor, insanlar yangınlarda ölüyor; kış koşullarında çocuklar donarak ölüyor. Yangından, soğuktan kurtulanlar açlıktan ölüyor,*” diye yazmıştım.

12 Mart darbesi sonrası *Ankara Sanat Tiyatrosunda* bir ayrışma yaşanmıştı. Başında **Erkan Yücel**’in olduğu bir grup oyuncu hem siyasal farklılık hem de buna bağlı olarak oyun seçimine dek yansıyan sanat anlayışlarındaki farklı bakış nedeniyle AST’tan ayrılarak adı daha sonra *Ankara Halk Tiyatrosu* olan *Devrimci Ankara Sanat Tiyatrosunu* (DAST) kurmuştu.

DAST’ın ve **Erkan Yücel**’in, ilk izlediğim oyunları *Halkın Gücü*, *Toprak* ve *Deprem ve Zulüm*’dü. **Erkan Yücel**’li sahneler ve ekibin oyunlarda söylediği türküler, marşlar yıllarca silinmedi belleğimden. **Erkan Yücel** *Toprak* adlı oyunu Pazarcık köylülerinin toprak mücadelesini yerinde inceleyip oyunlaştırmış ve bu oyunla ‘yılın en iyi oyuncusu’ seçilmişti. Oyunda söylenen unutamadığım bir marşın sözleri şöyleydi:

“*Biz Pazarcık köylüleri,
devrim yolunda ileri
Zalim ağa gibileri
İktidarın temelleri*”

Deprem ve Zulüm

6 Eylül 1975 tarihinde Diyarbakır’ın Lice ilçesi ve köylerinde 6.6 büyüklüğünde bir deprem olur. 23 saniye süren bu şiddetli sarsıntı sonrası 2 bin 385 insan hayatını kaybeder.

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

Daha Lice depreminin acıları sürerken, yaralar kapanmamışken 24 Kasım 1976 tarihinde merkez üssü Van’ın Muradiye ilçesi Çaldıran bucağı olan 7.5 büyüklüğünde ‘bilançosu korkunç’ bir deprem olur. Deprem Muradiye ile çevre ilçeler olan Erciş ve Özalp’de can ve mal kaybına neden olur. Bu depremde de 3 bin 840 insan hayatını kaybeder. Bütün dünyadan yardım ve destek geldiği gibi, Türkiyeli tüm devrimciler de Van’a yardıma, dayanışmaya, koşar, kurtarma çalışmalarına katılır. Fakat o gün de yardımlar yağmalanır, halk açlığa, soğuğa ve ölüme terk edilir.

Ankara Halk Tiyatrosu bölgeye giderek depremzedelere yardıma koşar ve yaşanan deprem üzerine bir oyun hazırlamayı kararlaştırır. Deprem ve Zulüm adlı oyunun tekstlerini hazırlayan üç oyuncudan biri de oyuncu **Şih Ali Yalçiner**’dir. **Fuat Çiyiltepe** ile Van’a gidip yerinde inceleme araştırma yaparak bölgedeki sosyal-ekonomik hayata dair edindikleri bilgileri **Erkan Yücel**’le birlikte oyun metnine dönüştürürler, *Deprem ve Zulüm* adıyla oyunlaştırılarak sahnelenir.

’90’lı yıllarda yaptığımız bir söyleşide şunları söylemişti **Şih Ali Yalçiner**: “İnsanların yaşadığı zulüm çok ağırdı. O bölgelerde hem doğanın zulmü hem de milli zulüm yaşanıyordu. Oyunda bunu işle-

dik. Kürtçe ağıtlar, konuşmalar olduğu için yaklaşık on yıl yasaklandı, oynandığı her yerde soruşturmalar açıldı. **Ord. Prof. Sulhi Dönmezer** bilirkişi olarak, ‘Oyun cezalandırılmalı’ diye rapor verdi. Oyunun bölücülük suçundan yargılanmasını isteyenlere karşı, tiyatronun önemli ismi **Haldun Taner** ise oyunun Türk ve Kürt halklarının kardeşliğine hizmet ettiğini söylüyor, ‘Bütününe bakıldığında bölücülük yapmadığını anlarsınız’ diye rapor veriyordu.”

“Devletin şahsiyetine karşı eylemde bulunmak”, “Devlet kuvvetlerine karşı eylemde bulunmak” ya da “Milli duyguları yok etmek ve zayıflatmak için propaganda yapmak”, “Bölücülük yapmak” gibi suçlamalarla davalar açılır, yargılamalar yapılır, bilirkişi raporları hazırlanır oyun ve oyuncularla ilgili.

Oyunda yer alan, sözlerini **Erkan Yücel**’in yazdığı, **Sarper Özsan**’ın bestelediği *Deprem Türküsü*’nde şu sözler yer alır:

“Deprem var, Deprem var
Muradiye’de Van’da
(...)
Talan var, talan var
(...)
Zulüm var, zulüm var
Dersim’de Zilan’da
(...)
Ağalar var, Şihlar var
Dipçik var, baskı var
Hey hey hey hey

Umut var, umut var
Bu halkın kalbinde
Yaba var dirgen var
Nasırlı ellerinde”

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

24 Kasım 1976’da yaşanan Van depreminden bu yana 47 koca yıl, 2011’tarihli depremden bu yana da 12 yıl geçmesine karşın 6 Şubat 2023 tarihinde Kahramanmaraş, Pazarcık merkezli 7.7 ve Elbistan merkezli 7.6 büyüklüğünde meydana gelen iki deprem sonrası 50 binin üstünde insanımız hayatını kaybetti.

Yaşanan bu büyük felaketin, yıkımın, can kaybının ve depremedelere uygulanan zulmün tek sorumlusu öncesinde hazırlık yapmayan, önlem almayan, sonrasında ortadan yok olan tek adam yönetimi ve devlet kurumlarıdır desek yanlış olmaz...

FİLMLERE YANSIYAN BÜYÜK FELAKET: DEPREM

Birçoğumuz depremlere yol açan fay hatları üzerinde oturuyor ve deprem korkusu yaşıyoruz. Daha önce birçok kez yaşanmış fakat hâlâ acılarının tazeliğini koruduğu 17 Ağustos 1999 depremi ve yıllardır söylenen, bilim insanlarının sürekli uyardığı büyük İstanbul depremi beklentisi deprem korkumuzu hep diri tutuyor.

“Yangın kavmindeniz/ Ne giysek alev” demişti **Hulki Aktunç**. On yıllardır alevler içindeyiz, felaketlerin biri bitiyor, diğeri başlıyor. Doğal afetler bir yandan, sistemin, iktidarın başımıza sardığı sosyal, ekonomik felaketler bir yandan yaşamı yaşanır olmaktan çıkarıyor.

Fakat bazen bütün toplumu acıya boğan büyük felaketler egemen güçlerin dayatmalarını tuzla buz ederek, tersine çeviriyor. Yaşadığımız son büyük deprem felaketi sonrası da böyle oldu bu. İktidarın, devletin buharlaştığı, yıkıldığı deprem bölgelerinde ülkenin her yerinden, farklı her siyasi, etnik, dinsel kesimden insanların kenetlenip hep birlikte sefer-

ber olarak iktidarın tüm engellerine, engellemelerine karşın büyük bir dayanışma sergilemelerini yaşadık bir kez daha.

Deprem Filmleri

Toplumların yaşadığı büyük felaketler, acılar, dönüşümler, doğal afetler gibi deprem de sinemaya, filmlere yansır. Bizim sinemamızda ele alınan deprem felaketine bazı örnekleriyle bakalım:

Köprüaltı Çocukları: 500’e yakın filmde yan rollerde karakter oyuncusu olarak tanıdığımız **Renan Fosforoğlu**’nun yönetmen olarak kamera arkasına geçtiği filmi *Köprüaltı Çocukları*’nda (1953) Erzincan depreminin ardından yuvasız kalan ve memleketlerini terk ederek İstanbul’a gelen ama burada da dolandırılıp ikinci bir felaket yaşayan üç kişilik bir ailenin trajik öyküsü aktarılır.

Yaşamak Haram Oldu: Remzi Cöntürk, 1966 yapımı filminde Varto’da yaşanan deprem felaketini taşır beyazperdeye. 19 Ağustos 1966’da Muş’un Varto ilçesinde yaşanan depremden yola çıkarak çekilen filmde, başlık parasını denkleştirmek için İstanbul’a giden Tahir’in dönüşünde karşılaştığı felaket tablosu işleniyor. 1966’da Varto’da 6.9 büyüklüğünde meydana gelen depremde 2 bin 394 can kaybı yaşanmış, 1489 yaralıya ulaşmıştı. Deprem, Varto’daki tüm yapıların yıkılmasına yol açmıştı.

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

Gökçe Çiçek: Lütfi Akad’ın 1972 yapımı filmi de bir aşk hikayesi etrafında aktarır depremi. Alakuşlar ve Artukbeyler arasında çıkan bir mesele Gökçe Çiçek ve Selman Ali’nin kavuşmasına engel olur. Bu sırada meydana gelen deprem beyliklerin tuz taşıdıkları hayvanları telef eder. Gökçe Çiçek, depremi ‘İçinde duymuştur’, haykırarak tüm obaya haber verir... Katircioğlu bu durumu fırsata çevirmek için harekete geçer. Ovayı ve tuz ocaklarını ele geçirmek için şartları ağır bir anlaşmayla beyliklerin karşısına çıkar.

Değirmen: Atıf Yılmaz’ın **Reşat Nuri Güntekin**’in romanına bağlı kalarak çektiği *Değirmen* (1986) filminde 1914 yıllarında küçük bir Anadolu kasabasında Bulgar kızı Nadya’nın oturak alemlerine katılması, o yörede bir sorun haline gelir. Bu nedenle de Kaymakam Halil Hilmi, Nadya’yı kasabadan sürdürmek ister. Kaymakam ilk kez katıldığı bir bağ evi eğlencesinde Nadya ile karşılaşır. Nadya oynamaya başlayınca eğlencenin düzenlendiği ev birden sarsılır. Davetliler deprem paniğiyle kaçırlar. Bu arbedede merdivenlerden yuvarlanan kaymakam gözünü hükümet konağının bahçesinde açar. Yüzü gözü sargılar içindedir. Deprem haberi kısa sürede yayılır, İstanbul’a ulaşır, padişahın kulağına kadar gider. Depremin yaraları-

nı sarmak için yardımlar gelmeye başlar. Kasabalılar bunun üzerine gerçekten el birliği ile kasabayı yıkıp deprem felaketine uğramış gibi davranmaya başlarlar.

O Şimdi Asker: 17 Ağustos’ta yaşanan deprem sonrasında mağdurlarına para toplamak amacıyla çıkarılan bedelli askerlik hakkını kullanan, 28 günlük askerlerin öyküsünü anlatan **Mustafa Altıoklar**’ın 2003 yapımı filminde, Çanakkale 5. Er Eğitim Tugayı’nda, bedelli asker-

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM

MESUT KARA

lerini yapanlar arasında yaşananlar anlatılır. Balıkçılık yapan Nihat, bir gece denize açıldığında meydana gelen depremde, yıkımı görmüş, ailesini ve her şeyini kaybetmiştir. Büyük acı içindedir ve acı içinde askerlik yapmak çok daha zordur.

Deprem: Deprem felaketiyle tema olarak doğrudan ilgili olmayan fakat adından ve oyuncularından dolayı depremle ilgili en bilinen, akla ilk gelen film, toplumsal sorunlara duyarlı olan, filmlerinde ele alan **Şerif Gören**’in 1976 yapımı *Deprem* filminde 30 yaşına gelmesine rağmen henüz evlenmemiş olan köylü kızı Zeynep, gururu yüzünden, aslında sevmediği biriyle evlenir.

Oysa yıllar sonra döndüğü köyünde babasının mallarını satarak zengin olmayı planlayan Ahmet Zeynep’e âşık olmuştur. Ahmet’in züppe tavırlarına kızan Zeynep Yaşlı Demirci Rıza Usta’yla evlenir. Ahmet Zeynep’i kaçırmış, gururu kırılan Rıza Usta ikisinin peşine düşer. Kaçma kovalama sürerken büyük bir deprem yaşanır, hamile olan Zeynep yıkıntı sırasında doğanın ortasında doğum yapar. bahçesinde açar. Yüzü gözü sargılar içindedir. Deprem haberi kısa sürede yayılır, İstanbul’a ulaşır, padişahın kulağına kadar gider. Depremin yaralarını sarmak için yardımlar gelmeye başlar. Kasabalılar bunun üzerine gerçekten el birliği ile kasabayı yıkıp deprem felaketine uğramış gibi davranmaya başlarlar.

Küçük Kıyamet: Yağmur Taylan-Durul Taylan’ın çektiği senaryosunu **Doğu Yücel**’in yazdığı 2006 yapımı filmde deprem paranoyası, yarattığı travma başarıyla aktarılır. Beklenen büyük İstanbul depreminin yol açtığı depresyona odaklanan filmde İstanbul’da art arda sarsıntılar yaşanırken annesini depremde kaybeden Bilge paranoyalar, psikolojik rahatsızlıklar yaşar. İstanbul’da yaşayamayacağına karar veren Bilge iki küçük çocuğu, eşi ve yeğenleriyle şehri terk eder. Olası İstanbul depreminden kaçıp bu “Küçük Kıyamet”ten kurtulmak için gittikleri bir Güney kasabasında

“DEPREM VE ZULÜM” OYUNU VE FİLMLERE YANSIYAN DEPREM MESUT KARA

başlarına gelen esrarengiz olaylar nedeniyle yine korkularıyla yüzleşirler. Kaçtıkları korku, burada da karşısına çıkacaktır.

Enkaz: Alpgiray M. Uğurlu'nun 2017 tarihli filmi *Enkaz*'da depremde betonların, enkazın altında kalan Nisa'nın gözlerinden bakılıyor, enkazdan kendi çabasıyla kurtulmaya çalışması aktarılıyor. Filmde beton blokların altında güçlükle nefes alabilirken sesini kurtarma ekiplerine duyurmaya çalışan genç kızın hayatta kalma çabasına tanıklık ediyoruz. Enkazların altında kalmayacağımız bir ülke inşa edebilme umuduyla...

USULCA GİYİNDİM SABAHI

YUSUF FERHAT

Usulca giyindim sabahı
Yağmur düşüyordu toprağa
Gök gürültüsü yürüyordu şehrin sokaklarında
İçimde boy veren uçurumlar
Kaldırımında koşuşturan telaş
Hayat akıyordu yollarda...

Ezgiler dokudum hasretimin yamalı deseninde
Taştı suyu suskunluğun.
Kırık masamda anılar ağlıyordu
Karaya oturdu gözlerimin buğusu
Çocukluğumu büyüttüm ,
Adressiz kentlerin kıyısız maviliklerinde...

Kendimi yakaladım
Kayıp şehrin sokaklarında.
Deniz durgun
Kıyı kendini yeniliyordu harıl harıl.
Ses sese değişiyordu
El ele veriliyordu akşamın omuzlarında...

POT - POURRI

KAPLAN

I. Fransa'da Bir Şarkı

*O gözlerini görmedi hiç
aynaların dışında.*

II. İtalya'da Bir Şarkı

*Saçları beyazlayan bir kadındı ve
bütün İtalyan kadınlarından güzeldi.*

III. Portekiz'de Bir Şarkı

*Elinde üç gül eşya taşıyordu doğduğu gün
üç gül acı. Ve o gün yara bandı icat edilmişti.*

IV. Rusya'da Bir Şarkı

*Bir nehirdi kuzeye akan. Lavanta bahçeleri
kadar güzel, Kızıl Meydan kadar sıcaktı.*

V. İspanya'da Bir Şarkı

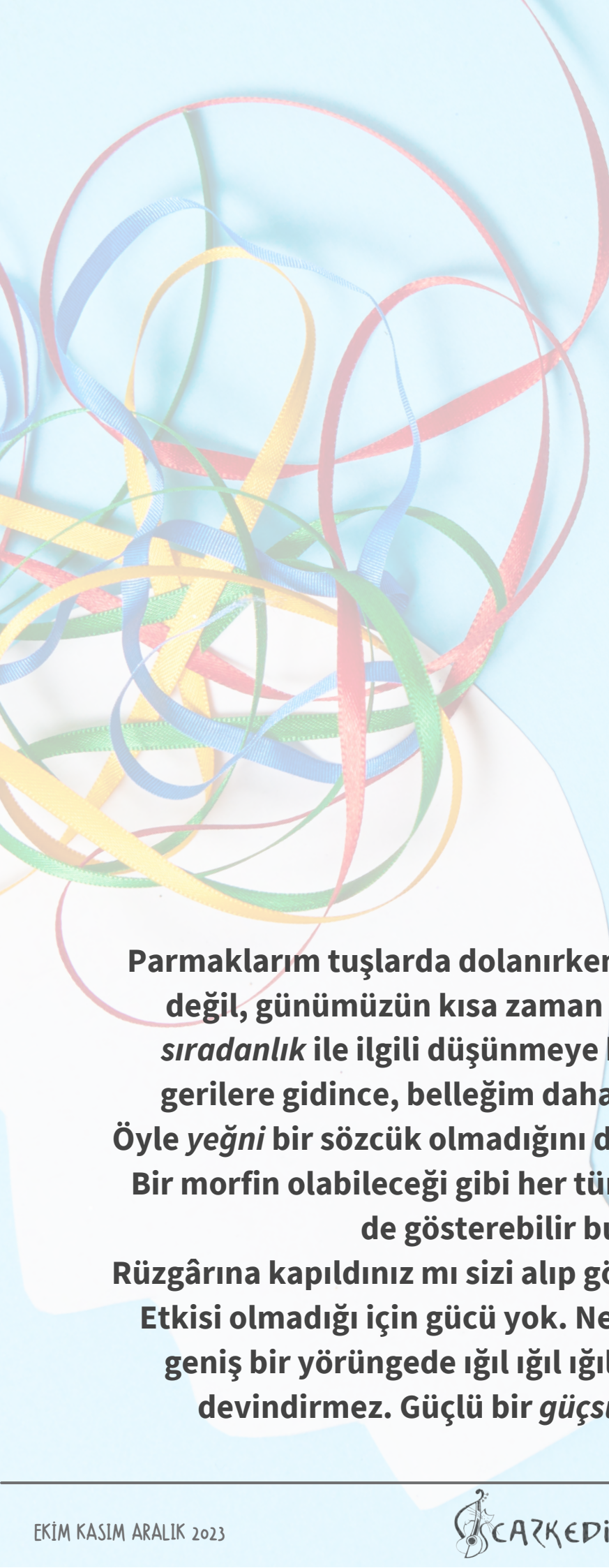
*Her insanın kötü bir yanı vardır
İyiliğin o yanımı büyüttü sanki.*

VI. İskoçya'da Bir Şarkı

*Özgürlük içindi o karanlık gecede seni
sevmek. Tutsaklık ömür boyu.*

VII. Kıbrıs'ta Bir Şarkı

*Helen gibi savaş sebebiydin ama
izledi herkes yalnızca dansımızı.*

EDEBİYATTA SIRADANLIK YA DA ZİHİNSEL UYUMUN KIRILMASI

HASAN EFE

Parmaklarım tuşlarda dolanırken zihnim beni çok gerilere değil, günümüzün kısa zaman aralıklarına götürünce *sıradanlık* ile ilgili düşünmeye başlıyorum. Biraz daha gerilere gidince, belleğim daha da öncelere uzanıyor. Öyle *yeğni* bir sözcük olmadığını düşünüyorum sıradanlığın! Bir morfin olabileceği gibi her türlü baskılayıcının etkisini de gösterebilir bu sözcük. Rüzgârına kapıldınız mı sizi alıp götürür desem, esintisi yok. Etkisi olmadığı için gücü yok. Ne ki bütün alanı kaplayan geniş bir yörüngede ığıl ığıl ığıldar. Bireyi ve toplumu devindirmez. Güçlü bir *güçsüzlük* etkisi yaratır.

EDEBİYATTA SIRADANLIK YA DA ZİHİNSEL UYUMUN KIRILMASI

Özellikle şiir desem katılır mısınız bilmiyorum ama edebiyatımızın diğer alanlarında da ığldar sıradanlık. Bir ölçü ve ayarı olmağından rahattır. Kendi ortamında sorun çıkarmaz. Yani değerlendirip bir dizelgeye koyamazsınız sıradanlığı. Değer aralıkları sana, bana, ona ve bize göre farklıdır, ama o yine de sıradandır. Çeşitlilik yaratsa da renkleri soluk olur.

Sıradanlığı ortadan kaldıracak en hassas ölçü *estetik değer bileşenleridir*. Bu da öyle kolay elde edilip kazanılan bir şey değil. Yıllarınız ömrünüz ve zihinsel işlevinizle oluşturduğunuz evrensel ve kültürel değerlerle yakalarsınız estetiği. O bir lezzettir.

Tat kendi başına biyokimyasal duyu olmasına karşın lezzeti oluşturamazsa tat ile farklılığı yakalayamazsınız. Koku da salt bir duyu olarak işlevselleşir. *Lezzet, tat ve kokunun etkileşimiyle oluşan bir bileşendir*. O, beyindeki bilişsel özelliklerle de bütünleşerek yepyeni bir işlevlik kazanır. Bu görevi beynin insula bölgesi yerine getirir.

Böyle bir etkileşimle yeni beden farkındalığı ortaya çıkar. Zihin bunu *estetik* algıyla karşılar.

Güçlü bir estetik algının oluşabilme süreci o kadar kolay olmadığı için günümüz koşulları bu zorlu işlevi sıradanlaştırıp popülize ederek ortama sunar. Zihin araçları (algı, bellek, düşünme, anımsama...) yetkin işlemeyen toplum ve topluluklarda sıradanlık alır başını gider.

Beynimiz koşturmalarımız içinde çevredeki yinelenen benzeri uyaranları belli bir zaman içinde farkındalık düzeyine getirir. Ses, koku, dokunma,

görüntü... Bu girdiler uyarılan beyin tarafından algılanır. Bunlar bilinç düzeyine ya da bilinçaltına varır. Bilincimize ulaşanların farkına varırız. Bilinçaltındakilerin ise farkında olmayız. Bu yoğun girdiler (uyaranlar) sonucu beyin bir uyum (adaptasyon) mekanizması geliştirir.

Bu işlev bütün duyular için geçerlidir.

Örneğin yeni aldığınız bir kitabı ilk günlerde yanımızda taşıırken beynimiz onun farkına varır. Oysa aynı kitabı her gün taşıyacak olursak evrimin sağladığı avantajla elimizdeki uyaranlarla beynimiz bu farkındalıktan uzaklaşır ve kitabın elimizde olduğu uyumuna alışır. Çünkü sürekli uyanık kalma yani farkında olma insan üzerinde bir yük oluşturur. Sinir yapısı bu yükün altından kalkamayacağı için o kitabın varlığını sıradanlaştırır. Ancak yeni bir kitap alırsanız beyniniz sıradanlıktan kurtulup farkındalık yaratır. Uyum ve alışkanlık bizler için gereklidir. Farkındalıktan sıradanlığa evrilen kişinin yaşam akışı monotonlaşır. Evde, işte, evliliklerde sosyal ilişkilerde yani her alanda bir işleyiştir bu. Bunu aşamazsanız sıradanlaşıp yok olursunuz.

Edebiyatta da işleyen mekanizma aynıdır.

Sıradan şiirler, öyküler, romanlar, denemeler... okursanız beyninizdeki uyum yani adaptasyon mekanizması işlemeye başlar. Önce farkındalığınız kaybolur sonra uyum süreci başlar. Vasatın yolundaki adımlar hızlanır ve sıradanlaşırsınız.

Bunu kırmanın en etkili yolu insuladaki (beyin) bölgeyi işlevselleştirip estetik değerleri öne çıkarmaktır.

Nasıl gerçekleşir bu?

EDEBİYATTA SIRADANLIK YA DA ZİHİNSEL UYUMUN KIRILMASI

HASAN EFE

Özgün, yaratıcı ve sanat değeri yüksek yapıtlarla. Özellikle evrensel değerleri gelişmiş her türlü ürün ve bilimsel çalışmalar da bu sürece konulmalı. Alınan yol öyle bir iki yılda gerçekleşmez. Bu kısa zaman aralıklarında kazanılacak bir birikim olmadığı gibi sürekliliği de kesilmemelidir.

Estetik güçlendirme süreci aksarsa kapı sıradanlığa açılır.

Estetik beğeniye artırmanın tek yolu *zihinsel uyumu* kırmaktan geçer.

Her zaman biz bizyiz ama yine de biz bize olarak sosyal medyada ve edebiyat ortamında eksilmeyen sorulara gelecek olursak...

Şiir, öykü, roman... gerçekten mi yok (yetkin değil), yoksa okurda estetik değerler mi yetersiz?

Sıradanlık bilerek gerçekleşen bir şey değil, sizler zihninize ne verirsiniz yani insulayı neyle beslerseniz o sizi daha ileri farkındalık alanlarına taşıyıp bırakır. Bırakır diyorum çünkü farkındalık sürekli olamaz. Olursa sinir sisteminde arızalar başlar. Siz bu farkındalığı alıp bir başka yere taşı-

sınız, oradan da bir başkası bir yere. Sonra sıradanlığa döner bir süre böyle yaşarsınız, sonra farkındalık...

İyi şiir, kötü şiir; güzel şiir, çirkin şiir; iyi öykü, kötü öykü; güzel öykü, çirkin öykü...vb söylemlerle zihinsel uyum kırılması gerçekleşebilir mi? Bu söylemler parmaklarım tuşlara gitmeden önce değil yıllar, yüz yıllar öncesinden de edebiyat ortamında dolanıyor. Bu tartışmaların yoğunluğu artıp azalarak da sürececek.

As'lanan yazarın *zihinsel uyumunu kırabilmesi*. Sonra okurunki daha da kolaylaşır.

Yenişakran, Ağustos 2023

Kaynak:

- 1.Prof. Dr. Sultan Tarlacı, Schrödinger'in Kedisi Neden Şizofren Oldu?, Destek Yayınları, 12. Bas., Mart 2023 İstanbul
2. Dr. Nancy C. Andreasen, çev. Kıvanç Güney, Yaratıcı Beyin-Dehanın Nörobilimi, 7. Bas. Akılçelen Kitaplar, 2017 Ankara

YAZIN TUTKUSU

MEHMET RAYMAN

*kariřtım olana bitene
uzaklığımın hiçbir önemi yokmuş
parlayan bir yıldızın bile
bozkırın bileklerini kertiıyor
hiç bitmeyen doğum sancısı
kılıcını çekiyor düğümü görünce*

*gün ışığına dönüyor
içimi yakan nar
neden bu kadar kırmızı
içine sakladığın yıldızın hayatı
kabuđunu zorluyor son güz suları
üstünde kalan yaprak bahane*

*kırgın giden insanlar
çok sevmiřler çavan güneşi
çok sıcak sayılmaz ormanların içi
yangınlara gelmediğimiz sürece
dünyanın eřiđine kadar gelmiş çocuklar
dönüşü olmayan bir yola girmişler gayrı
onların ufkundan bakıyor anası
kuşlar dadanmış ballı incire*

*asıl patlama bundan sonra
ilk yazın cemresi hemen yansıyor şiire
nar alazı göğsümün yuvası
mevsim atlatan kuřların gökleridir
başak yazın deste başı gelinleri
yazımın üstüne yapılıyor
kuş tüyü sözcüklerin aşkı*

*tuna nehrine kariřmıř tutkumu
yok etti bu düzenin çarpanları*

SÖYLE DENİZ

M. GÜNER DEMİRAY

*Nedir sonsuzluğa doğru
Bu ejder yekinişin?
Bu ulu sularının
Gökleri çağırışı?
Söyle deniz!
Mavi sevdaların mı
Uzayların güneşlediği?*

*Kimi zaman kucağında
Nedir bu azgın,
Bu köpüklü dalgalar?
Söyle deniz!
Kabaran öfkelerin mi
Ölümlerin ses verdiği?*

*Ya günbatımlarında açan güller
İpek yüzünde!
Nedir, söyle deniz!
Sımsıcak sevgilerin mi
Yüklerin türkülediği?*

İNSANLIĞIN KÜTÜPHANESİNDE HAYATI ESER OLAN ARTHUR RIMBAUD

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Henry Miller'in, *Rimbaud Ya da Büyük İsyan* kitabını ile Stefan Zweig'in *Yarının Tarihi* eserinde yer alan "Arthur Rimbaud" denemesini okudum. Yazına ve insanlığın kütüphanesine birbirinden değerli eserler bırakan bu iki sanat dehası, Arthur Rimbaud'nun kişiliği ile yaşam anlayışını ifade ediş biçimlerini karşılaştırma ve üzerinde düşünce üretme olanağını verdi bana. Benim için her iki esere de değer katan, bu birbirinden değerli üç dâhinin içgüdülerine, duygularına, düşüncelerine, hayatı ve sanatı algılayış biçimlerine ayrı ayrı tanıklık etme olanağını bulmam. Benzer acıların ve ortak yaşamların insanları birbirine yaklaştırdıklarının doğruluğunu Miller'in ünlü şairin hayatıyla kurduğu yakınlıktan anlıyorum.

İNSANLIĞIN KÜTÜPHANESİNDE HAYATI ESER OLAN ARTHUR RIMBAUD

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

Böhme'nin: "Kendimi okuduğumda, Tanrı'nın kitabını okuyorum ve siz kardeşlerim benim kendimi okuduğum alfabemsiniz, çünkü tinim ve istencim kendimde sizi buluyor. Sizin de aynı şekilde beni bulmanızı tüm yüreğimle isterdim" (s.77, *Rimbaud Ya da Büyük İsyan*) dediği gibi, **Miller** da, kendi tininin alfabesini **Rimbaud**'da buluyor ve kitabında da bu düşüncenin altını ısrarla çiziyor. **Miller**, tıpkı ozan gibi kendisinin de annesi yüzünden acılar çektiğini, doğduğu kenti terk ettiğini belirtiyor. Ünlü ozan hakkında kaleme alınmış diğer yapıtlar içinde kendi yazdığı yapıtın farklılığını **Rimbaud** ile benzer duygu ve düşüncenin insanları oluşuna bağlıyor.

20 Ekim 1854 yılında Fransa'nın kuzeyinde Ardenler bölgesi sınırlarında Charleville kasabasında dünyaya geliyor şair. Şiirin kaderini değiştiren **Rimbaud**, subay olan babasının terk ettiği annesi ve kardeşleriyle büyüyor. Annesi **Vitalie Cuif**, varlıklı bir ailenin çocuğudur. **Rimbaud**'nun üç kardeşinden en çok değer verdiği kız kardeşi Isabelle'dir. Eğitimini tamamlamak yerine gezmeyi tercih ediyor ve on altı yaşında evden kaçıyor ozan. Annesine duyduğu öfke ile kız kardeşine duyumsadığı yoğun sevgi yüzünden, kendi gerçeğini aramakla geçiyor ömrü. Otuz yedi yaşında Marsilya'da bir hastane yatağında bir bacağı kesilirken ve kanserli hücre tüm vücuduna insafsızca yayılırken, o muhtemelen ustası **Baudelaire**'in, "Her kim kendi yaşam koşullarına rıza göstermezse, ruhunu satar" dediğini anımsıyor olmalı. Yirmi üç yaşında dünyayı gezerek hayatın tüm sınavlarından ge-

çen ozan, hapiste yatıyor, aç kalıyor, çalışmadığı ucuz iş kalmıyor, vahşi ormanların dehşetine sığınıyor, kendisi gibi ünlü şair **Paul Verlaine** ile birlikte yaşıyor, Somali zencilerinin dillerini öğreniyor. Bu ele avuca sığmayan genç asi şair, gerçekte sanatı aracılığıyla adını yaşatmayı aklına getirmiyor. Yazın tarihinde çocuk denecek yaşta üne kavuşmuş olması yazgının bir oyunu olsa gerek. Ün hiçbir şairin hizmetine onun hizmetine girdiği kadar kolay girmiyor.

Şiirle alay eder gibi yazıyor şiirlerini. Bu işi o denli ileriye götürüyor ki, sesli harfleri renk değerlerine göre istifleyerek kaleme aldığı Sonesi, Fransızların kutsal kitabı olma özelliğini günümüzde bile taşıyor. Şiirin kutsal topraklarında kâh botanik kuruyor, kâh sözcüklerin vahşi ormanını yetiştiriyor şair. Yazdığı şiirleri gözden çıkarma işini öylesine ileri götürüyor ki, dostları tarafından yazdığı şiirler toplanmamış olsa, elimizde kendi isteğiyle Brüksel'de bastırdığı *Cehennemde Bir Mevsim* şiir kitabı dışında şiirleri olmayacaktı **Rimbaud**'nun.

Rimbaud kısa ömrünün ortalarında rahat etme hayalleri kuruyor. Zengin olmak, istediği kadınla bir gecelik ilişkiler yaşamak, politikaya girmek ve yeni yeni ülkeleri fethetmek... Bu hırsı onu erken yaşta sonsuzluğa kavuşturuyor. Genç şairin kişiliğe dair **S. Zweig**, şu saptamasında haklıdır: "Rimbaud'nun uzuvları, bütün bütün sıkıntı ve yoksulluklara karşı bir işçinin gücüyle bilenmiştir. Décadence-neredeysse hastalık derecesindeki aşırı duyarlı-

İNSANLIĞIN KÜTÜPHANESİNDE HAYATI ESER OLAN ARTHUR RIMBAUD

BEDRİYE KORKANKORKMAZ

*lık, sanrılarla örölü bir görme biçimi, taşıdığı "Galyalı kanının aksaklıkları"- salt ruhsal düzeyde kalmış, şairin dış yaşamına kadar hiçbir zaman uzanmamıştır; bu dış yaşamı açısından Rimbaud, kendini gittikçe artan ölçüde zamanına özgü bütün kültürden koparır; bütün göçebeler gibi kozmopolit, Çingeneler gibi bir toplumsal olgu kimliğiyle, hiçbir yerde tutunamadan göçebe kuşlar örneği ülkelerden geçer; tıpkı nereden geldiği unutulmuş, artık kimseye ait olmayan ve ait olmakta istemeyen **Kaspar Hauser** gibi, **Rimbaud** da kültür evrenine yalnız bir meteor gibi düşer."*

Rimbaud'nun şiirleri tıpkı **Dostoyevski**'nin roman kahramanları gibi canlı varlıklar olarak karşımıza dikiliyor. Bize dokunuyor, tabularımızı altüst ediyor, bizi derinden sarsan hamleleri art arda sıralayan bir boksörden farkı olmuyor. O, geleneksel Fransız şiir kabına sığmıyor ama düzyazıyı şiir katında göklere çıkartıyor. On beşinde *Sensation*'u, on altı yaşında *Les chercheuses de Port*'yu yazıyor. Onun şiirindeki her dize tek başına sözcük okyanusu gibi okurun üstüne akıyor. On sekiz yaşında sanatın şatafatlı sahnesinde değil de hayatın eylem cephanesinde heykelinin dikilmesini istiyor. En yakın dostu olan yıldızlar ölümünden sonra bile onu başları üstünde tutmayı başarıyor. Göğün ve eylemin şairi **Rimbaud** ise ne aşka ne sanata ne de eyleme teslim olmadan Marsilya'da bir hastane odasında 10 Kasım 1891 tarihinde hayata gözlerini yumuyor şiir dünyasında ölümsüzlüğe erişmek için.

Kaynaklar:

- 1- Henry Miller. Rimbaud Ya da Büyük İsyan. Çev. Mustafa Tüzel. Kabalcı Yayınevi, 1994.121sayfa.
- 2- Stefan Zweig. Yarının Tarihi. Çev. Ahmet Cemal. Can Yayınları. Sayfa: 98-110.

dünyaya açık bir mektup

BAHTİYAR KAYMAK

furuğ ferruhzad'a

... silinmiş anıları fırçaladığımda
acıyı tasvir eden bir yazıt çıkıyor...

zinhar
kelimelerimle kandırmadım kimseyi
güzelliğim görünenden daha derin
insan olmak düşüncesindedir samimiyetim
yara aldığım kanadığım
ve beni gövdemin gölgesine sürgün eden
samimiyetim
açıklıkla kadın oluşumun avuçlarında
korunaksız ve tedirgin samimiyetim

beni ilgiyle dinleyenler
söylediklerimden yorulmaz
kendi kendiyile konuşmakla aynı
beni anlamak

aşkın türlü türlü biçimlerine bakarak
çıktım doğum eşiğinden
dünyayı kendim saydım
incelikli ve içli

bu yüzden kolaylıktır beni yaralamak

görmüşsünüzdür çok kere
beni incinmiş
görmüşsünüzdür benziyor bana
damlası gümüş bir üzgünlük

lakin
zayıflığımı ölçülendirenlere söylüyorum
sizin buyruğunuzda ya da kabulünüzde değilim
isyanım saklanmaz
yükselir yaralarımın kaidesinde

görüyorum
hor görünün arkasında duran öfke
bir tanrı edinmiş kendine
daha güçlü görünmek
ve kutsal yargıçları çağırmak için

lakin
siz de yaşadınız
göğsünüzde karnınızda sıcak bir nehir aktı

var mı
aşktan daha büyük bir tanrı

küf uykusuna çekilmişlere söylüyorum
uzak durun yaralarımın

efkarım
samimiyetimidir

kendimi ayakta tutarak taşıyorum
isyanı ve kahrı

vazgeçtiklerimin döküntüleri
geçmiş diye bahsi geçen serpinti

yakınlığımı sıkılaştıran
koşulsuz kabul kuşkusuz teslim

var mı
aşktan daha büyük bir tanrı

karanlık bir günah tasvirinde
adımı arayanlara söylüyorum
soyunup dökünüp
yazdığım
mahrem olanın taşkını

dünyaya açık bir mektup

kar tozıkları içinde
gülümseyen hayat benim

bin yıllık taşın parçalanıp olacağı şey
babamın babasından
onun da
babasından babasının babasından
öğrendiği duvar ustalığı

yükseldikçe ufaldığım dar oda

bir ufuk bir kehanet yok
kendimden saymıyorum
hiçbir duvar ustasını

ulu orta bir eşleşme benimkisi
ulu orta bir dünya

sokaklarda yaşayan kedilerin
şahsiyetindeyim
tırnaklarımda bir av lezzeti
gözlerimde fosfor
edepsiz gecenin edepsiziyim

sallamayın çekiçlerinizi
keskilerinizi sürtmeyin bedenime

yontulmam
kum olurum

yol düşkünü
dünyaya meraklı bir ayna

söyleyin
ben ölsem de ölmem
söyleyin

duvar ustası babama

Sussun Gözlerinde Denizleri Maviler

FİLİZ KALKIŞIM ÇOLAK

ay sokulmuş baharların ipek mercan tenine
lacivert yeelerimin hasrete estiren yellerine
çisem çisem ağlıyor
benim hepten sarhoş hallerim
gecenin kanatlarından sokağa saçılıyor...
serseri sızışlarda sayıklıyor
gölgede kahve ,güneşte ela
toyluğunda bir parça siyah bulduğum rengin
bozkır bakışım
gün kurusu düşüm benim
kırlangıç göğüslü zühreler dökülüyor ruhumdan
alıyor ellerine beni,
koşturuyor üstelik !Haspam utanmak nedir bilmiyor
ah!Canım deyişler nefesinde kesilen nefesler
bir çekimlik afyona muhtaç acizliğim
kıskançlığım
o !Tatlı gülüşüne vurulduğum anın yanında olamayışları

anasonlar azıyor
yıldızlarımda ağarttığım yokluğuna
ıstırabım yakut sürmeli gecelerden
aslan sütü dilenip dilenip seni! Sek içiyor

kaçık entarim
sökük çorabım
safi gülüşlüm

geçişlerinden tüm bunların !Bize gidelim canım
çiğ sütüm
badem çukurlum
al topuklum, dikenim benim
titreyişlerin
körfezlerimde ahestelenen hisar buseliklerine süzülelim
gelinciklerin saflığından soyunup
gün nazında demlenmiş koynun,
ahududularına yatalım

avuçlarımda arasında o gül yüzün
pembeyi çekirdeğinden sağalım

kirpiklerim değsin kirpiklerine
ak kızancığını anasının kucağından çalalım
göğsünden iç çekişli içliğini düşürelim mi

sinlerine yakamozları sıkıştıran ayın
yangınlarını ıslatalım
manyağa çıkarttığın adımı gel
kelebeklerin uykularına okuyalım
tanımlanmayan sevişlerin ayyaş düşüğünü
alçalan rahminden alalım
ve tüm bunlara
öylesi ağır geliyorken sensizlik
bu! Tımarhane kaçkını
saçlarının tellerine bağlayalım mı

şafak emzirmeye indiğinde yavrucuğunu
sığılarından sonsuzluğun yüzeylerine fışkıralım
sussun gözlerinde denizleri maviler!

ÖYKÜ GÜNLERİ VE YAZARLAR...

SALİM ÇETİN

Garp Cephesinde Yeni Bir Şey Yok'un ünlü yazarı **Ernest Hemingway** arkadaşlarıyla oturdukları restoranda iddiaya girer, dünyanın en kısa öyküsünü kim yazar diye!

Sonra alır peçeteyi hemen oracıkta, *"Satılık bebek ayakkabısı, hiç giyilmedi."* cümlesini yazar peçeteye.

Elbette bütün öyküler kısa değildir ama ille de kısa öykü denilince yaygın olarak bu beş sözcüklü örnek akla gelir.

Çözümlemeye kalksanız, onlarca sayfa yazmanız gerekecektir.

İşte hikâye ya da öykü böyle; birkaç cümle ile de çok şeyi anlatır, bu yüzden edebiyatın önemli dallarından bir sayılır.

Geçen aylardan birinde bir sosyal medya platformunda edebiyatımızın önemli adı; roman ve öykü yazarı, şimdilerde *Şima* romanıyla gündemde olan **Hasan Özkılıç**, gene İzmirli edebiyatçılarından **Gülce Başer** ve **Yücelay Sal**, *İzmir Öykü Günleri*'nin tekrar organize edilmesi için belediye başkanı ile iletişime geçmekten söz ediyorlardı.

Hoşuma gitti, çünkü talep edilmeden bir şeyin gerçekleşmesi nerdeyse olanaksız günümüzde. Ama hemen arkasından şeytanın avukatlığı denen cinsten aklıma kurcalayan onca şeyi anımsadım. Bunlara geleceğim ama önce kısaca *İzmir Öykü Günleri*'ni kısaca anımsayalım:

Bilinler bilir 2003'lerde başlamıştı öykü günleri ve 19 yıl kesintisiz sürdürülmüştü.

Öncüsü Konak Belediyesi olmakla beraber pek çok sivil toplum kuruluşu ortaklığı bu etkinliğe.

Şimdilerde bu etkinlik çeşitli nedenlerle askıya alınmış durumda, yapılmıyor.

Hatırlanacaktır, yapıldığı günlerde adeta bir sanat şöleni yaşanırdı kentte; paneller, söyleşiler yapılır; şiirler söylenir, sergiler açılır ve gösteriler birbirini izlerdi.

Her yerden gelen sanat insanları için buluşma noktasıydı İzmir. Bütün katılanları yazsak bu yazı

yetmez, bunun yerine sadece 'onur yazarı' olarak katılanları yazalım: **Adalet Ağaoğlu, Adnan Özyalçın, Erhan Bener, Füzün, Osman Şahin, Tarık Dursun, Leyla Erbil, Selim İleri, Murathan Mungan, Nursel Duruel, Necati Tosuner, Ayla Kutlu, Cemil Kavukçu, Demir Özlü ve Orhan Pamuk...**

Gördünüz mü edebiyatın bu dev isimleri sırasıyla onur yazarı olarak etkinlikte yer almış...

Bu etkinlik önce pandemi sonra da çeşitli nedenlerle gündemden kaldırıldı.

Şimdi bir grup sanat insanı bu etkinliğin yapılmasını istiyor ve belediye başkanı ile görüşmekten söz ediyor.

Sonuç olarak olumlu bir tavır bu...

Ama buraya gelene kadar yapılmamış onca şey var ortada...

Yani onlarca şey olmuş bitmiş ses çıkarılmamış, sonunda bir tanesine ilişkin bir talep şimdi dile getiriliyor.

Hani daha önce nerelerdediniz? diye sormayacağım ama, şunları hatırlatmak isterim: Mesela, Büyükşehir' in oluşturduğu kitap kafeler, mahallelere kütüphane girişimleri, İzmir Şehir Tiyatrosu gibi önemli işler sanatçıların sanki ilgi alanları dışındaydı.

Lehte ve aleyhte bir görüş duyduğumu hatırlamıyorum.

Bunların yanında edebiyatla ilgili 'festival' adıyla gerçekleştirilen ve başında çoğunlukla İstanbul'dan gelen isimlerin olduğu etkinlikler yapıldı.

İlk bakışta olumlu ve sanat adına güzel işlerdi bunlar.

Ancak bu etkinliklerin içeriği ve oluşturulmasında genellikle İstanbul'dan olanların tercih edilmesi İzmir adına bir yetersizliği mi çağırıyordu, yoksa bir özensizlik miydi buradaki neden?

Bu durum yeterli oranda irdelendi mi?

Örnekleri çoğaltarak daha yerel olanları da anlatalım:

Tarık Dursun K. Anı ve Yazarlar Evi açılmıştı, **Sema Pektaş** döneminde.

İlk açıldığında onlarca yazarı ağırlandı burada. Sonra ne olduysa işlevsiz kaldı ve geçtiğimiz yıl içinde Basmane'deki Sanathane binası içinde bir odaya taşındı.

**TARIK DURSUN K.
YAZAR EVİ**

Aynı biçimde Karikatür Müzesi de aynı akıbeti yaşadı; o da mülkiyet sorunu nedeniyle Türkan Saylan Kültür Merkezi'nde bir kata taşındı.

Bence fena da olmadı.

Fakat bu kurumlar bu aşamaya gelene kadar neden bir soran olmadı?

Edebiyat camiası neredeydi bu zamana kadar? Belediyenin de elbette kusurlarını görmezlikten gelemeyiz, neden bu sanat kurumları çalıştırılmadı?

Ömrü İzmir'i sevmek ve yazmakla geçmiş Tarık Dursun için bu evi canlı tutacak etkinlik bulunamadı. Kültürel çölleşme işte böyle bir şey! Söyleyecek söz bulamıyorum, doğrusu!

İki, diyelim bu kurumların yerleri problemliydi ve taşınmaları gerekiyordu.

O halde belediye bir açıklama yapıp, bu süreçleri kamuyla paylaşamaz mıydı?

Çünkü bu kurumlar işlevi ve yapısı gereği kamusal mekânlardır aynı zamanda.

**İZMİR
KARİKATÜR
MÜZESİ**

Şimdi İzmir Öykü Günleri tekrar devreye girer mi bilmem?

Ama bana göre bu tür etkinlikler bir kente kültürel kimlik katar...

Yani başka deyimle kente marka katar...

Bu da İzmir açısından fena bir şey değildir.

O açıdan bütün eleştirilere karşın sanatçı dostlarımızın girişimlerini önemsiyorum.

Dileriz bu dostlarımız başkanlarla görüşür, İzmir'i edebiyatın sıcaklığı ile tekrar buluşmuş olur...

Ne diyelim bu bile iyidir!

YARATTIĞIM GERÇEKLiĞİN YALANCISIYIM

AYTEKİN KARAÇOBAN

35.

Haydar Ergülen'e

Haydar, elbette şiir mavi kokar!
Yanıtı karnında saklı bir soru gibi
uçarılığın eşiğinde durduğuna bakma;
çocukluğuna iyi bakar.

Anlam parıltılarıyla dolu kaptır,
sözü yolcularken ardından serpiyen düşleri
birkaç damlaya sığdıran.

Göçebeliği de herkesten iyi bilir,
bir çırpıda yükünü yüklenir
kendine çıkan yollara koyulmadan önce.

Kuraklıktan korkarken herkes
zaman birikintilerinde balkıyan bir an'ı
oltasıyla avlamaya çıkacak derece aykırıdır.

Haydar, şiir elbette nar kokar!

36.

Kim ne derse desin,
şarap yıldızların kanıdır.
Kırmızı, beyaz ya da pembe,
üç ışık akar bedende.
O ışıktan doğar puslu zamanların yangını
kırmızı tüter, beyaz tüter, pembe tüter dumanı.
Gönlün güneye bakar,
(çünkü kuzey soğuktur)
garip bir semazen gibi
yanarsın döndükçe.

Bütün tabular sürünür yerde, sürünsün.
Bütün cumhuriyetler kalkar ayağa, kalksın.
Bütün devletler, devler devrilir, devrilsin.
Çürür bütün dinler, çürüsün.
Anadilin gibi konuştuğun başka bir dile çevrilir,
Akdeniz olur bütün saatler.

Kim ne derse desin,
şarap şiirden esen meltemdir.

Adalet üzerine iki dize istenir senden
Korunağım, barınağım, evim;
her gün yıkılan, her gün diktiğim." dersin,
doluverir şiirin kadehi.
Son damla sırasını bekler
izini içine akıtarak.

Kim ne derse desin,
şarap yıldızların kanıdır.

37.

Sessizliğin mermerini kırmak için
çekiç aramaya çıkmış söz gibidir;
yalnızca yazla değil,
bütün mevsimlerle nişanlıdır kafamdaki cırcırböceği.
Umurunda değildir sessizliğin altını.
"Dere geliyor dere yalelel yalelel,
kumunu sere sere yalelellim" umurunda değildir,
umurunda değildir düğün, dernek.
Bütün derdi anlamın eksikliğini gidermek,
çekicin sapını gümüşlemektir.

OPPENHEIMER: BENİM ADIM ARTIK ÖLÜM

ÖZGÜR SİNEMA

AYŞE ÖZGÜR AYDOĞAN

KANATLARINIZA HUZUR
YAZACAĞIM. BÖYLECE TÜM
DÜNYADA UÇABİLECEKSİNİZ.
SASAKI

2000'li yılların başarılı yönetmeni **Christopher Nolan**'ın 2023 yapımı filmi *Oppenheimer*, atom bombasının babası olarak bilinen Robert Oppenheimer'in (**Cillian Murphy**) hikâyesini yine Oppenheimer'in gözünden izleyiciye aktarıyor. Daha önce *İnterstellar* ve *Inception* gibi filmleriyle hepimizi büyüleyen **Nolan**, Oppenheimer'de yine karmaşık ve uzun metrajlı bir kurgu ile karşımıza çıkıyor.

Almanya'dan göç eden ve Yahudi bir ailenin çocuğu olarak New York'ta dünyaya gelen Oppenheimer, henüz 32 yaşındayken profesör olmuş bir teorik fizikçidir. İkinci Dünya Savaşı sırasında Manhattan Projesi'nin Los Alamos Laboratuvarı'nın başına geçirilen ve atom bombasının babası olarak bilinen Oppenheimer karakterine odaklanan film, karmaşık, modernist tarzıyla kendini izlettirmeyi başarıyor. Konusu gereği de ilgi çekici fakat duygudan epey yoksun.

Film, ateş tanrısı Prometheus'a gönderme ile ve müthiş etkili bir sahneyle açılıyor. Nolan, filmi

Kai Bird ve **Martin J. Sherwin**'in 2005 yılında yayımlanan *American Prometheus: The Triumph and Tragedy of J. Robert Oppenheimer* adlı Pulitzer ödüllü biyografik kitabından uyarlamış. Atom bombasını ateşle özdeşleştirerek kitaba bu ismi koymuş. Film alevlerle başlıyor, sonrasında Oppenheimer'in yargılandığı mahkeme süreciyle devam ediyor. Sorgulama sürecine tabi tutuluyor. Kapalı oturum olarak gerçekleştirilen sorgulama sürecinde senatör McCarthy, FBI Başkanı Edgar J. gibi antikomünist zihniyeti temsil eden ve geçmişteki komünist faaliyetlere yakınlığı nedeniyle günah keçisi olarak seçtikleri Oppenheimer'i yargılıyorlar. Sorgulama süreci sırasında Oppenheimer'in hayatına girmiş pek çok kişi düşmanca ifadeler veriyor. Nolan, Oppenheimer'in yaşamını geçmişe dönüş sahneleriyle, öğrencilik yıllarından başlayarak aktarıyor. Siyah-beyaz olarak izlediğimiz sahnelerde ise ABD Atomik Enerji Komisyonu Başkanı Lewis Strauss'un (Robert Downey Jr.) bakış açısından Oppenheimer'in savaş sonrası hayatını takip ediyoruz. Albert Einstein (Tom Cont)

ile Oppenheimer'ın, konuşmasına şahit oluyoruz ne konuştuklarını filmin sonunda öğreniyoruz. Aslında kurul atom bombası çalışmaları için **Einstein**'e de teklif götürmüştü ancak kendisi kabul etmiyor. Filmde buna pek yer verilmiyor.

Nolan iyi ki ve elbette bilinçli olarak Oppenheimer rolü için **Cillian Murphy**'i seçmiş. Çok başarılı bir aktör olduğunu düşünüyorum. Atom bombasının test edildiği ve patlatıldığı anlardaki zafer sevinci yaşanırken sahneye Oppenheimer'ın dehşete düşmüş, şüphe ve belirsizliklerle dolu ifadesi giriyor. Kamera, **Cillian Murphy**'nin yüzüne odaklanıyor, alan derinliği azaldıkça azalıyor ve zafer coşkusu silikleşiyor. Bir oyuncunun o sahnede seyirciye vermek istediği duyguyu bakışlarına ve yüz ifadesine yansıtabiliyor olması bana göre o oyuncunun başarısını ifade eder. Elbette **Nolan**'ın filmi Imax tekniğiyle çekmiş olmasının da büyük etkisi var.

Filmde yer yer siyah beyaz, yer yer renkli sahneler var. Nolan, siyah-beyaz sahnelerin daha nesnel, renkli sahnelerin ise daha öznel anlar olduğunu söylüyor. Oldukça karmaşık ilerleyen filmde bu sahneler sayesinde olayı güçlülük de olsa kavırıyor, duyguyu geçişlerini yakalıyoruz.

Oppenheimer, tam bir yıldız geçidi. Çok ufak rollerde bile Akademi Ödülü almış oyuncular görüyoruz. Oppenheimer'ın Manhattan Projesi'nin başına geçmesi için kapısını çalan Tuğgeneral **Leslie R. Groves Jr.**'i, **Matt Damon** oynuyor. Filmde yine önemli rolü olan **Lewis Strauss**'u, **Robert Downey Jr** oynuyor ki bu karakterin neden bu kadar önemli olduğunu filmin sonuna doğru öğreniyoruz. Başkan **Harry S. Truman**'i **Gary Oldman** oynuyor ki filmin kötü karakteri de o. Çok küçük bir sahnede bunu anlıyoruz ama etkili bir sahne; Başkan **Harry S. Truman** ile bir araya gelen Oppenheimer, "*Sayın Başkan, ellerimde kan olduğunu hissediyorum*" dediğinde **Truman** çileden çıkıyor ve Japonya'ya karşı atom silahlarının kullanılması kararında tek sorumluluğun kendisinin (**Truman**) olduğunu söylüyor ve daha sonra "*O sulu gözlüyü bir daha bu ofiste görmek istemiyorum.*" diyor.

Oppenheimer, böylesine tehlikeli bir bombayı Hitler'den önce bulmaları gerektiğini; böylece, dünya çapında bir felaketi önleyeceklerini iddia ediyordu ve başlangıçta projeyi bunun için kabul ettiğini söylüyordu. Ancak bombanın Japonya'da kullanılmasına karşı çıkmadı. Kullanıldıktan sonra binlerce insanın ölümüyle vicdan azabı çekti. Komünizme sempati duyan entelektüel bi-

rinin sebep olduğu böyle bir yıkımı düşününce kafamız karışıyor. Doğal olarak filmde de kaotik bir durum söz konusu. **Nolan**'ın Oppenheimer'dan bir kahraman çıkarması elbette mümkün değildi ama buradaki asıl kötünün antikomünist ve sağ zihniyetli Amerikan emperyalizmi olduğunun altını kuvvetle çiziyor. Filmin bu bakımdan önemli bir ayrıntıya parmak bastığını düşünüyorum. Neticede atom bombasını Oppenheimer bulmasaydı başka biri bulacaktı ancak bunun yok edici bir silah olarak kullanılmasına yine iktidar karar verecekti.

Duygu Kırıntıları

Nolan, Oppenheimer'in özel hayatına değinmiş. Büyük aşkı **Jean Tatlock (Florence Pugh)** ve eşi Kathy'nin (**Emily Blunt**) **Jean Oppenheimer**'i komünist partiyle tanıştıran, entelektüel bir kadın. Oppenheimer, Jean'a aşık oluyor ancak Jean duygusal dalgalanmalarıyla boğuştuğu için ilişkileri çok sürmüyor. Aslında **Nolan**, Jean karakterine sadece Oppenheimer'in komünizm ile nasıl bağ kurduğunu aktarmak ve filme biraz aşk kırıntıları serpiştirmek için değinmiş gibi. Yoksa bu kadar dalgalanma yaşayan, bu kadar birikimli bir kadından tek başına bir hikâye yazılabilir. Jean ile ilişkisi biten Oppenheimer

kısa bir süre sonra Kathy ile tanışıyor. Kathy, Oppenheimer'e her zaman destek veren bir eş. İkili, evli oldukları bir dönemde Oppenheimer ve Jean tekrar buluşuyorlar; **Nolan**'ın bu bölümde, çektiği filmler arasında ilk defa bir seks sahnesi görüyoruz. Zaten ruhsal olarak dalgalanmalar yaşayan Jean bu görüşmenin hemen akabinde hayatına son veriyor. **Nolan**, Oppenheimer'ın hem özel hayatını aktarırken hem de atom bombası patlatıldıktan sonra vicdan azabı çeken karakterin (Cillian Murphy) çelişkilerini, acılarını, azabını aktarırken duyguları çok daha yoğun verebilirdi. Filmde duygu yok denecek kadar az. National Geographic kanalının çektiği Genius belgeselinde Einstein anlatılırken bile çok daha fazla duygu vardı. Kaldı ki Oppenheimer, belgesel değil bir sinema filmi. Bu büyük bir eksiklik.

Filmin Imax teknolojisi ile çekilmiş olması (günümüzde artık zor ve pahalı bir teknik olduğu için çok tercih edilmiyor) ve filmin **Ludvig Goransson**'ın eşsiz müzikleriyle taçlandırılmış olmasını es geçmemek gerekiyor.

Peki ama Hiroşima'ya atom bombası düştüğünde henüz 2 yaşında olan ve 12 yaşında lösemiden ölen; hastalıkla mücadelesi sırasında kağıttan bin turna kuşu katlama hedefi ile hayata tutunan **Sasaki**? Film bittiğinde onu düşünmeden edemedim...

Yönetmen: Christopher Nolan

Senarist: Christopher Nolan

Uyarlama: American Prometheus

- Kai Bird ve Martin J. Sherwin

Oyuncular: Cillian Murphy, Emily Blunt, Matt Damon, Robert Downey Jr

Müzik: Ludwig Goransson

Görüntü yönetmeni: Hoyte van Hoytema

Ülke: Amerika Birleşik Devletleri, Birleşik Krallık

Bütçe 100 milyon dolar[2]

Hasılat \$912.7 milyon

DÜNYA KOCAMAN BİR MEYHANEDİR...

ADİL BAŞOĞUL

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir*

*Zor zamanlar
Karadelik anaforlar*

*Korkuyorum hatıralardan
Korkuyorum beni takip etmelerinden*

*Hoşça kal ölüm
Biz daha silahlara veda etmedik
Yani yaşamak savaşındayız be kardeşim*

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir*

*Burası kocaman bir meyhanedir
Aşklar ki en çok burada güzeldir*

*Burası meyhanedir dostlarım
Acılar en güzel burada çekilir*

*Burası kocaman bir meyhanedir
Burada saf aşklar için içilir
Burada neşe müzik hep iç içedir
Dostlarla yenilip içilir*

*Burası kocaman bir meyhanedir
Ve sevgililer en çok burada sevilir*

*Burada varsa masada hele ki sevgili
Burası hayatın dikensiz gül bahçesidir*

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir*

*Mustafa Kemal buranın kralıdır
Savaş kazanılmıştır
Ülke kurtarılmıştır*

*Yeni bir devlet kurulmuştur
Millet özgür ve bağımsızdır*

*Buraya Can Yücel gelir
Burada buluşur Cemal Süreya
Ve Orhan Veli hep baş köşededir
Şişede rakıda yaşayan balık gibidir*

*Edip Cansever ne varsa masaya getirir
Ahmed Arif aşkın piridir
Ve şiirin has adam şairidir*

*Özdemir Asaf üşümesin diye Lavinya'ya ceketini verir
Ve günün en güzel saatlerine merhaba denir
Adını saklar yine de bir ömür*

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir*

*Burada git denilemez hiçbir sevgiliye
Yine de sen bilirsin denilir*

*Turgut Uyar buranın en kırılgan çocuğudur
Ve Tomris Uyar dünya ölmeme günü güzelidir*

*Burada her zaman her gece yirmi altı marttır
Ya aşka beş vardır
Ya da aşkı beş geçiyordur gönüller*

*Yaşamak ki tatlı yorgun bir kederdir
Aşk gülen bir ülke kadar kadehtedir*

*Burada hayat hep gökyüzüdür
Ve herkes gökyüzüne bakmakla meşguldür*

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir*

*Neyzen Tevfik bir kuytu köşede ney üfleemektedir
Ney'ini kaybetmiş de boş şişeyi dile getirmektedir*

*Burada ancak aşkın sınırları aşılar
İnsan utancını ancak burada paylaşır*

*Yoksa yaşamak
Yaşamak mıdır
Aşksız yaşamak
Ömürden mi sayılır*

*Burada Cahit Sıtkı gibi çağrılır eski sevgili
Hayat ki yeni baştan yaşanır
Haydi dostlar vakit tamam*

*Burada seven kimsesiz değildir
Dertliler değildir kimsesiz
Ve aşk artık kimsesiz değildir*

*Burası demhanedir
Dünya ki kocaman bir meyhanedir...*

BEKA SOHBETLERİ 1

HASAN ILDIZ

Alya'ma

Gördüm,uzun bir yol gibiydin
Uzanmış uyurken yanı başımda.
Yürüsem yarına varabilirdim ancak
Sonra ömrüm tükenirdi
Mevsim değişir kar yağardı belki.

Kar yağardı belki ,
Benim ilk sığındığım dudakların olurdu
Sosyal bir sorumluluk gibi
Uzanır dakikalarca öperdin beni.

Elini yüreğimin üzerine koyardın
Böyle daha çok yemişimiz olurdu
Daha çok üzümümüz asmalarda...

Bazen karanlığa kalırdık
Yolumuzu şaşırdık dağların arasında
Bir buzul erimeye başlardı aniden
Bir göl birikirdi ayakucunda.

Bu bizim en güzel zamanımız olurdu
Dut yemiş olurduk
O uzun sevişmenin ardından
Susmak senin intiharın demekti
Kalkıp ölmeye giderdin çırılçıplak
Ruhun en yakın dağlara tutunurdu.

Adımı söylerdin
Deniz yükselirdi durduk yere
Denizden beyaz saçlı bir adam gelirdi
Sen közünü üflerdin avcumdaki ateşin
Ben o tatlı suyun kaynağını deşerdim
Ölüm beklemesin başımızı derdin,
Bizim aklımızı sevişmek çelsin.

Gördüm,uzun bir yol gibiydin
Akşamları sevişirken
Üflediğin köz, yazdığım şiire dokunurdu
İçinden birçok kadın dökülürdü aniden
Çocukluğum derdin bana
Ergenliğim,genç kızlığım...
Ben oturur saçlarını tarardım
Gecenin bir vaktinde
Öperdim her birini parmak ucundan
Sonra delirir dağlara giderdim.
Belki kar yağardı
Ama hemen erirdi, tutmazdı bedenini.

Aşk tam burada otururdu işte
Ellerimizi yavaşça koyduğumuz yerde
Fırtınalı bir gecede
Birlikte uyanırdık,başka kimsemiz yoktu
"Sarıl bana"derdin,dünya dururdu gerçekten
Hemen yanı başımızda
Durmadan yıkılırdı koca bir şehir
Demirden bir dağ pul pul ufalanırdı.

ŞİİRLİ KÜLTÜR

DERGİSİ Ekim Kasım Aralık 2023

twitter.com/CazKedisi1

facebook.com/groups/cazkedisisiirdergisi

instagram.com/cazkedisidergi/

[spotify.com/caz kedisi şiirli kültür dergisi](https://spotify.com/caz-kedisi-siirli-kultur-dergisi)

YAYIN YÖNETMENİ: HALİM YAZICI

YAYIN KURULU: DEVRİM DİKKAYA, HALİM YAZICI, SARP KESKİNER

TASARIM, REDAKSİYON: M. ÖZGÜR MUTLU

YAZIŞMA ADRESİ: CAZKEDİSİDERGİSİ@GMAIL.COM

Dergide yayımlanan yazıların içerikleriyle ilgili her türlü yasal sorumluluk yazarına aittir.